

Riina Piippo

OIKEUSTULKKAUKSEN HAASTEET

OIKEUSTULKKAUKSEN HAASTEET

Riina Piippo
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu

Liiketalouden koulutusohjelma, Oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

---

Tekijä: Riina Piippo

Opinnäytetyön nimi: Oikeustulkkauksen haasteet

Työn ohjaaja: Lea Isopoussu-Koponen

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2016

Sivumäärä: 56 + 4

Opinnäytetyön aiheena on välittömässä oikeudenkäynnissä tapahtuvan oikeustulkkauksen haasteet tilanteissa, kun kärjäoikeus tilaa tulkin asian käsittelyyn. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten kärjäoikeuksien ja tulkkien välistä yhteistyötä voisi parantaa sekä mistä erimielsyydet kärjäoikeuksien ja tulkkien välillä johtuvat.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelminä ovat lainoppi sekä laadullinen tutkimus, joka on suoritettu tekemällä teemahaastatteluita tulkeille ja Espoon kärjäoikeuden edustajille syksyllä 2015. Keskeisimpiä lähteitä opinnäytetyössä ovat kielilaki, laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa, oikeudenkäymiskaari, ulkomaalaislaki sekä näiden lakien lainvalmisteluasiakirjat. Pääpaino on Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä. Direktiivi on annettu 20.10.2010. Lähdeaineisto perustuu myös Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton internetsivuihin, joista löytyy muun muassa tulkkien ammatteettiset säännöt ja oikeustulkkausohjeet.

Oikeustulkkien erikoisammattitutkinto on mahdollista suorittaa ensimmäistä kertaa keväällä 2016. Koulutus on aloitettu kielissä, joissa oikeustulkkaukselle on eniten tarvetta. Oikeustulkkien erikoisammattitutkinto lisää muodollisesti pätevien oikeustulkkien saatavuutta. Direktiivillä on myös asetettu täytäntöön pantavaksi oikeustulkkipäätöksiä riittävän pätevyyden omaavista tulkeista, ja laki oikeustulkkipäätöksistä tulee voimaan 1.4.2016. Käytännössä oikeustulkkipäätöksiä ei tule kuitenkaan palvelemaan sen käyttäjien tarpeita riittävässä määrin vielä vuosien.

Opinnäytetyön johtopäätöksenä voidaan todeta, että konfliktit tulkkien ja oikeuslaitoksen välillä johtuvat informaation ja luottamuksen puutteesta. Viranomaisilla ei useinkaan ole tietoa tulkeista ja niistä tekijöistä, jotka tekevät heidän työnsä mahdolliseksi. Kärjäoikeuden edustajat suhtautuvat epäroiden oikeudenkäyntimateriaalin ennakkoon toimittamiseen. Tulkeille taas huolellinen valmistautuminen on osa ammattietiikkaa ja edellytys työn onnistumiselle. Lisäksi viranomaiset odottavat tulkilta sanasta sanaan -kääntämistä googlemaiseen tapaan. Jotta henkilöiden oikeusturva ja -varmuus voidaan taata myös tulevaisuudessa, on ensiarvoisen tärkeää panostaa tulkkiin ja oikeuslaitoksen väliseen yhteistyöhön. Näin luottamus osapuolten välillä ja yksimielisyys tulkin työn onnistumisen edellytyksistä voidaan saavuttaa.

Asiasanat: oikeustulkki, oikeustulkkaus, tulkki, tulkkaukset, oikeusturva, oikeusvarmuus, oikeudenmukainen oikeudenkäynti, kielelliset oikeudet

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Business Economics, option of Law and Administration

---

Author: Riina Piippo

Title of thesis: Challenges in Court interpretation

Supervisor: Lea Isopoussu-Koponen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2016   Number of pages: 56 + 4

The topic of this thesis deals with the challenges of court interpreting at a situ trial in cases in which the interpreter is required by District court. The purpose of the thesis is to solve how the co-operation between the interpreters and the District Court could be improved and where misunderstanding between these parties arise.

The research methods are jurisprudence and qualitative survey, which is carried out by conducting theme interviews to the interpreters and representatives of the District Court of Espoo in Autumn 2015. The central source materials comprise Language Act, Criminal Procedure Act, Code of Procedure, Aliens Act and the documents related to law drafting. The main focus is on the European Parliament and Council Directive 2010/64/EU the right for the interpretation and translations in the criminal proceedings. The directive is accorded on 20 October 2010. The source material is also based on the set of rules of interpreters' occupational ethics found on the website of the Finnish Association of Translators and Interpreters.

Specialist Qualification in Court Interpreting was started in 2015. Training began in the languages with the greatest demand. Specialist Qualification in Court Interpreting will significantly increase the availability of qualified court interpreters. The register of court interpreters is set to be enforced by the directive and the Law of The Court Interpreters' Register comes into force on 1 April 2016. In practice, however the amount of the interpreters will be insignificant for years.

According to the thesis results, conflicts between interpreters and the judiciary emerge from the lack of information and trust. The authorities do not often have knowledge about interpreters or the factors which enables the interpretation. The representatives of the District Court were unwilling to deliver the trial material beforehand. On the other hand, careful preparation is an important part of interpreter's professional ethics. Moreover, the authorities expected the interpreter to deliver the word for word –translations in a google-like manner. It is vital to invest in co-operation between the interpreters and the judiciary so that the legal protection and security can be guaranteed also in the future. In this way trust between the participants can be developed. In addition awareness of the factors affecting the success of the interpreters should be created.

Keywords: Court interpreter, Court interpretation, interpreter, interpretation, legal protection, legal certainty, right to a fair trial, linguistic rights

LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EV	Eduskunnan vastaus
HE	Hallituksen esitys eduskunnalle
HL	Hallintolaki
KieliL	Kielilaki
KK	Kirjallinen kysymys
OK	Oikeudenkäymiskaari
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa
SKTL	Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto
Tulkin ammattisäännöstö	SKTL:n tulkin ammattisäännöstö 3/1994
Tulkkausdirektiivi	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi oikeudesta tulkka- ukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä
VM	Valiokunnan mietintö

SISÄLLYS

LYHENTEET	5
1 JOHDANTO	7
1.1 Tutkimuksen tavoite ja rajaus	8
1.2 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen toteuttaminen	10
2 TULKKAUSTA KOSKEVA SÄÄNTELY	14
2.1 Oikeus tulkkaukseen	14
2.2 Tulkkausdirektiivi	16
2.3 Oikeus tulkkaukseen valtion varoista	18
2.4 Tulkkia koskevat säännökset.....	19
2.5 Oikeusturvan ja -varmuuden toteutuminen.....	20
3 OIKEUSTULKKAUS	21
3.1 Tulkin tilaaminen oikeudenistuntoon	22
3.2 Tulkkaus oikeudenistunnossa	25
3.3 Hyvä ja huono tulkki sekä tulkkaus.....	27
3.4 Tulkkiin ja tulkkaukseen kohdistuvat odotukset	29
3.5 Oikeustulkkaus Suomessa	30
4 OIKEUSTULKKI.....	33
4.1 Tulkkien koulutus.....	33
4.1.1 Ammattikorkeakoulu ja yliopisto	34
4.1.2 Auktorisoidut kääntäjät ja asioimistulkit.....	35
4.1.3 Oikeustulkin erikoisammattitutkinto	36
4.2 Oikeustulkkirekisteri	37
4.2.1 Rekisteriin merkitseminen	38
4.2.2 Merkinnän uusiminen ja rekisteristä poistaminen.....	39
4.3 SKTL:n tulkkien ammattisäännöstö	40
4.4 Tulkkitoimistot.....	41
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	43
6 POHDINTA	47
LÄHTEET	51
LIITTEET	57

1 JOHDANTO

Ihmisten lisääntyvän liikkuvuuden ja maahanmuuton seurauksena vieraiden kielten käyttö on kasvanut. Tästä johtuen tarve kiinnittää huomiota vieraskielten tulkkauksiin on nousussa. (Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi kielilainaksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi 92/2002 vp, 38.) Esimerkiksi Suomessa tulkkaus- ja käännöskustannusten kasvun on ennustettu nousevan edelleen hovi- ja kärjäoikeuksissa noin 30 %:lla (KK 1058/2013 vp, Anne Louhelainen/ps, 1).

Koko Suomen väestöstä ulkomaalaistaustaisia oli 5,9 % vuonna 2014 (Tilastokeskus 2015a, viitattu 4.11.2015). Samana vuonna kärjäoikeus tuomitsi rangaistukseen noin 6 150 ulkomaalaista henkilöä, mikä oli 11 % kaikista tuomituista (Tilastokeskus 2015b, viitattu 4.11.2015). Vuoden 2013 lopussa Suomessa asui 207 511 ulkomaan kansalaista ja vieraskielisiä 289 068 henkilöä (Tilastokeskus 2014, 11). Vuonna 2011 kärjäoikeuksien tulkkausmenot olivat 1 518 660 euroa, joista suurimmat menoerät syntyivät Helsingin kärjäoikeudessa 595 643 euroa, Vantaan kärjäoikeudessa 124 727 euroa ja Espoon kärjäoikeudessa 124 348 euroa (Oikeusministeriö 2012, 18). Tähän ei lukeudu mukaan asianosaisten itse maksamat tulkinpalkkiot.

Vuonna 2006 asioimistulkkauksen tuntimäärä oli 115 261,5 tuntia. Tutkinnon suorittaneita asioimistulkkauksia samana vuonna oli kuitenkin vain 190. (Asiantuntijaryhmä 2008, 12.) Yleistymässä ovat myös nekin tilanteet, joissa tulkki toimii peruskoulua käyvä alaikäinen lapsi, joka yrittää tulkata oikeudenkäynnissä olevia vieraskielisiä vanhempiaan tai tuttuaan (Puronen 2010, 176).

Etenkin Suomessa oikeustulkkauksen koulutus on edelleen lähtöviivallaan. Sen vuoksi oikeuslaitokselle ei ole muodostunut yhteistä kriteeristöä oikeustulkin edellytyksille. Yhtenä osana oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisessa on tulkkauksen laatu. Se vaikuttaa suoraan myös siihen, miten hyvin viranomaisen voi tehdä oman työnsä. Ongelma ei suinkaan rajoitu vain Suomeen, vaan oikeustulkkauksen hataruus tunnetaan koko Euroopan unionissa. Sen pohjalta annettiin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä (*jäljempänä tulkkausedirektiivi*) aikaansaamaan korjausliikettä hankalaksi paisuneeseen tilanteeseen. Suomessa ongelmatilanteita muodostuu eritoten muissa kuin eurooppalaisissa valtakielissä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, SKTL:n liite, 39.) Hallitus antoi eduskunnalle 28.9.2015 esityksen laiksi oikeustulkkipalkkierististä 39/2015

vp, jonka on tarkoitus tulla voimaan 1.4.2016. Oikeustulkkaus on Suomessa murroksessa. Siksi opinnäytetyöraportti oikeustulkkauksen haasteista on ajankohtainen.

Oikeustulkkauksessa olevat ongelmakohdat Suomessa ovat vakavia ja uhkana henkilöiden oikeusturvan ja -varmuuden toteutumiselle. Nämä oikeusturvaongelmat ovat jo kauan olleet kaikkien osapuolten tiedossa. Henkilöiden oikeusturvan ja -varmuuden tasapuolinen toteutuminen asian käsittelykielestä riippumatta ei nojaudu pelkästään oikeustulkkien koulutus- ja virallistamisjärjestelmän luomiselle. Myös tulkkeja käyttävät viranomaiset tarvitsevat koulutusta siitä, miten tulkkien kanssa työskennellään, ja mitkä tekijät ovat avainasemassa tulkin työn onnistumiselle. Oikeusturvan toteutuminen ei saisi olla kiinni siitä, millä kielellä henkilö tuomioistuimessa asioi. (Asiantuntijaryhmä 2008, 14, 23, 24.)

1.1 Tutkimuksen tavoite ja rajaus

Aihe opinnäytetyölle syntyi, kun olin työharjoittelussa Espoon käräjäoikeudessa. Tilasin itse tulkkeja istuntoihin sekä sain tähän liittyen opastusta ja ohjeita. Kuulin työkavereiltani myös muissakin tilanteissa mielipiteitä ja kokemuksia koskien tulkkeja sekä heidän käyttöönsä oikeudenistunnoissa. Huomasin näissä kommentteissa suuria ristiriitoja sen kanssa, mitä olin taas kuullut tutulta tulkilta, joka oli käynyt tulkkaamassa käräjäoikeuksissa. Näistä lähtökohdista syntyi tutkimusongelma tälle opinnäytetyölle. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella yhtä päätutkimuskysymystä ja siitä johdettua alakysymystä. Raportin tutkimusongelmat ovat:

- Miten käräjäoikeuden ja tulkkien välistä yhteistyötä voitaisiin parantaa?
- Mistä erimielisyydet tulkkien ja käräjäoikeuden välillä johtuvat?

Opinnäytetyössä keskitytään oikeustulkkauksen haasteisiin välittömässä oikeudenkäynnissä, kun käräjäoikeus tilaa tulkin asian käsittelyyn. Raportin tarkastelun ulkopuolelle jäävät siis ainakin asiakirjojen kääntäminen, tulkkaus välittömän oikeudenkäynnin ulkopuolella, kuten esitutkinnassa tai päämiehen ja avustajan välillä istuntoon valmistautuessa sekä tilanteet, kun asiakas itse tilaa tulkin. Tässä opinnäytetyössä keskitytään vain puhutulla kielellä tapahtuvaan tulkkaukseen, eikä perehdytä myöskään kielen sisäisiin tulkkausmenetelmiin. Myös asian käsittelykielestä hallintoasioissa, hallintolainkäyttöasioissa ja muutoksenhakuasioissa sekä oikeushenkilöiden oikeudesta

tulkkaukseen säädetään erikseen. Tämä raportti kohdistetaan luonnollisten henkilöiden asioiden käsittelyyn käräjäoikeudessa. Raportin kannalta ei ole myöskään olennaista tarkastella oikeustulkkausten tilannetta muualla kuin Suomessa.

Lähdemateriaali opinnäytetyölle on muodostunut pääasiassa kielilaista, laista oikeudenkäynnistä rikosasioissa, oikeudenkäymiskaaresta, ulkomaalaislaista sekä näiden lakien lainvalmisteluasiakirjoista eli hallituksen esityksistä sekä oikeusministeriön mietinnöistä ja lausunnoista. Etenkin hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeustulkkipöytäkirjasta HE 39/2015 vp on keskeisessä asemassa. Suurin painopiste on kuitenkin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä, joka on annettu jäsenvaltioiden täytäntöönpantavaksi 20.10.2010. Lisäksi on käytetty myös Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton internetsivuja, mistä on hyödynnetty muun muassa tulkkien ammattieettistä säännöstöä sekä oikeustulkkausohjeita.

Raportin ensimmäisessä varsinaisessa aiheen käsittelyluvussa kaksi esitellään tulkkeihin ja tulkkaukseen liittyvää sääntelyä. Luvussa tarkastellaan, milloin henkilöllä on oikeus tulkkaukseen valtion varoista sekä sitä, toteutuuko oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet tasavertaisesti tilanteissa, joissa asian käsittelyssä käytetään tulkkia. Kolmannessa pääluvussa keskitytään oikeustulkkaukseen yleisesti ja neljännessä oikeustulkkeihin. Neljännen pääluvun alaluvussa 4.1.3 esitellään oikeustulkkien erikoisammattitutkinto, joka on lisätty vuonna 2011 ammatillisen tutkintojärjestelmän tutkintorakenteeseen. Tutkinnon perusteet tulivat voimaan elokuussa 2013, ja ensimmäisen kerran tutkinnon suorittaminen on mahdollista keväällä 2016. Alaluvussa 4.2 tarkastellaan oikeustulkkipöytäkirjoja. Raportin pääluvussa viisi on esitetty johtopäätökset, jossa analysoidaan haastattelutuloksia ja palataan työn lähtöasetelmiin eli ehdotetaan tutkimuskysymyksiin ratkaisua. Luvusta kuusi löytyy pohdinta, jossa raportin onnistumisen ja luotettavuuden arvioinnin lisäksi esitetään kirjoittajan itse pohtimia kysymyksiä. Pohdinnassa tuodaan esille myös mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Raportin lopussa on lähteet sekä liitteenä opinnäytetyön teemahaastattelussa käytetyt kysymykset.

1.2 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimuksen lähtökohtana on lainopillinen tutkimus eli oikeusdogmatiikka. Tätä teoriaperustaa on haluttu tukea ja konkretisoida tekemällä teemahaastatteluita Espoon kärjäoikeudessa kahdelle sihteerille ja yhdelle kärjätuomarille. Lisäksi haastateltiin kahta tulkkia. Haastattelut suoritettiin syksyllä 2015. Haastattelun luotettavuutta silmällä pitäen halusin saada selville eri tahojen käsityksiä oikeustulkkauksesta. Kaikki haastateltavat ovat olleet omalla roolillaan osallisena oikeustulkkaukseen kärjäoikeudessa useiden vuosien ajan ja he valikoituvat haastatteluihin tällä perusteella.

Kärjäsihteerit A ja B ovat toimineet Espoon kärjäoikeudessa kärjäsihteerin virassa 22 vuotta ja kärjäsihteerit C ja D 11 vuotta. Sihteerit E ja F ovat lisäksi toimineet siviilipuolen esimiehenä vuodesta 2015. Haastateltu kärjätuomari A on toiminut Espoon kärjäoikeudessa tuomarina 6½ vuotta. Tulkki A on koulutukseltaan filosofian maisteri kääntämisestä ja tulkkauksesta sekä lisäksi hän on käynyt konferenssitulkkien erikoistumiskoulutuksen. Sen myötä hän on toiminut tulkkina noin vuodesta 1995 – 1996. Hän on ollut 25 vuotta käännösyrityksessä osakkaana ja on yrityksessä myös perustajajäsen. Toiminimi hänellä on ollut lisäksi noin viisi vuotta. Hän on opettanut myös tulkkausta usean vuoden ajan. Tulkki Erja Tenhonen-Lightfootin ammatillinen tausta on laaja, mutta pääkohtina voitaisiin mainita ainakin seuraavaa. Vuonna 1988 hän valmistui filosofian maisteriksi kääntämisestä ja tulkkauksesta. Nykyään hän on päätoimisesti tulkkauksen yliopisto-opettajana Helsingin yliopistossa. Sivutoimisesti hän on myös tulkki. Lisäksi hänellä on oma konferenssitulkaustoimisto. Hän kirjoittaa tällä hetkellä väitöskirjatutkimusta aiheesta tulkattavuuden toteutuminen Helsingin kärjäoikeudessa. Yli viiden vuoden ajan hän on toiminut asioimistulkin ammattitutkinnon arvioijana ja pääarvioijana sekä nyt syksyllä 2015 alkaneessa oikeustulkin erikoisammattitutkinnon pääarvioijana.

Koska Tenhonen-Lightfoot halusi esiintyä raportissa väitöskirjaan liittyvistä syistä nimenomaan omalla nimellään ja tulkki A halusi pysyä anonyminä, jouduin tekemään tähän liittyen ratkaisun, joka olisi kokonaisuuden kannalta järkevää. Koska Tenhonen-Lightfoot erikseen pyysi esiintyä omalla nimellään, näin myös on, ja loput haastateltavat ovat anonymiä, vaikkakin osa olisikin antanut luvan nimensä julkaisuun. Tällä ei kuitenkaan haluttu sekoittaa lukijaa, ja näin haastatteluiden viittaustekniikka on johdonmukaisempi.

Tenhonen-Lightfootia ei ehditty haastatella henkilökohtaisesti aikataulusyistä. Hänelle lähetettiin haastattelukysymykset sähköpostitse, joihin hän vastasi sähköpostiviestillä. Näin ollen tästä menetelmästä ei voida puhua puhtaasti haastattelusta tutkimusmenetelmänä, vaikka siihen raportissa niin viitataan. Koska Tenhonen-Lightfoot omasta taustastaan johtuen tiedostaa itsekin mahdollisen ongelmallisuuden tutkimusaineiston keräämisessä sähköpostitse, en nähnyt henkilökohtaisen haastattelun olevan välttämätöntä. Kaikkia muita haastateltavia haastateltiin henkilökohtaisesti yksitellen. Haastattelut ovat tärkeässä osassa opinnäytetyötä siksi, että ne nostavat esiin oikeustulkauksen ongelmatilanteita ja kehittämistarpeita. Haastattelutuloksia ei ole esitetty erillisessä omassa luvussaan, vaan niitä on tuotu esille teoriaosuuksien yhteydessä läpi opinnäytetyön niin kutsutun vetoketjumallin mukaisesti.

Haastattelut suoritettiin ennen opinnäytetyön teoriaperustan kirjoittamista yllä mainituista aikataulusyistä. Tutkimustyö voi kuitenkin alkaa missä vaiheessa tahansa, vaikkakin se yleensä alkaa teoriasta (Hirsjärvi & Hurme 2008, 16). Myöskään Sarajärven ja Tuomen (2009, 150) mukaan laadullisessa tutkimuksessa teoriapohjaa ei tarvitse kirjoittaa valmiiksi etukäteen, kuten taas määrällisessä tutkimuksessa on tapana.

Tutkimustyyppiksi valikoitui kvalitatiivinen kvantitatiivisen sijaan, sillä kuten Hirsjärvi ja Hurme (2008, 22) viittaavat Glesniin ja Peshkiniin (1992), kvalitatiivinen tutkimus pyrkii eri toimijoiden eli haastateltavien näkökulmien ymmärtämiseen. Koska tilastollisessa tutkimuksessa ei tavoiteta tällaista syvällistä vuorovaikutustilannetta, eikä välttämättä pyritä osapuolten ymmärtämiseen, en nähnyt sitä millään tavalla mielekkääksi tätä opinnäytetyötä varten. Lisäksi Tenhonen-Lightfootin kohdalla käytetty aineiston keruu sähköpostitse sopi tilanteeseen, sillä tiesin itse haastattelijana etukäteen, millaista tietoa hänellä on tarjota (Hirsjärvi & Hurme 2008, 45).

Haastatteluissa oleellista on se, että ne ovat suunniteltuja. Haastattelijalla on tutustunut itse aiheeseen ennalta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 43.) Haastattelut sopivat eritoten tilanteisiin, jolloin halutaan suoraan tietää, mitä toinen ihminen ajattelee ja miksi hän toimii niin kuin toimii. Haastattelun etuja on etenkin joustavuus, ja esimerkiksi mahdolliset väärinkäsitykset on mahdollista korjata kysymällä uudelleen. (Sarajärvi & Tuomi, 2009, 72–73.) Tekemällä kyselyitä pelkän lomakkeen avulla tämä riski väärinymmärrykseen luonnollisesti kasvaa.

Haastattelut ovat teemahaastatteluja, joita kutsutaan myös puolistrukturoiduiksi haastatteluiksi. Teemahaastattelu on jotain lomakehaastattelun ja suunnitteleman haastattelun välimaas-

tosta, jopa lähellä syvähaastattelua. Teemahaastatteluterminä käytetään haastatteluista, joissa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin. Sanoja käytetään toistensa synonyymina siksi, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat. Kysymysten tarkka muoto ja järjestys menettävät merkityksensä, mutta ne eivät ole kuitenkaan kokonaan käsikirjoituksesta vapaita. Jo haastattelurunkoa tehdessä on tiedossa teema-alueet tarkkojen ja yksityiskohtaisten kysymysrunkojen sijaan. Haastattelijalla on hahmotelma mitä kysyä, muttei miten kysyä. Haastattelutilanne saattaa muistuttaa jopa enemmän keskustelua. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48, 103.) Opinnäytetyötä varten suorittamassani haastatteluissa lähtöasetelma eli teemat olivat kaikille haastateltaville samat, mutta kysymysten järjestys vaihteli seuraten sitä, mihin suuntaan haastateltavan kanssa keskustelu eteni. Kaikilta kysyttiin lisää tarkentavia kysymyksiä riippuen siitä, mitä haastateltava vastasi. Kysymysten muoto oli eri myös haastateltavien kesken, mutta liittyivät samoihin teemoihin, sillä haastateltavat edustivat eri tahoja. Haastateltavat eivät saaneet ennakoon haastattelukysymyksiä tai edes tarkkoja teemoja, mutta aiheen kylläkin. Näin halusin varmistaa vastausten aitouden ja rehellisyyden.

Haastatteluissa käytävät teemat liittyvät siihen, mitä haastattelija aiheesta jo etukäteen tietää (Sarajärvi & Tuomi 2009, 75). Haastatteluissa käytettäviä teema-alueita olivat ainakin yhteistyö tulkin ja käräjäoikeuden välillä ennen oikeudenkäyntiä, hyvä ja huono tulkki sekä tulkkaus, tulkin pätevyys, odotukset tulkkaukselle sekä tulkkien ja oikeuslaitoksen välisen yhteistyön parantaminen. Lisäksi tiedusteltiin haastateltavien taustatietoja ja osallistumista oikeustulkkaukseen. Lopuksi kysyttiin myös oliko haastateltavilla muuta, mitä he halusivat nimenomaan tuoda itse esille. Haastattelukysymykset ovat raportin liitteenä.

Haastattelut nauhoitettiin ja aineisto litteroitiin eli kirjoitettiin tekstiksi. Litterointi sijoittui sanasta sanaan litteroinnin ja valikoidun litteroinnin puoliväliin. Haastattelun kannalta epäolennainen, kuten vaikkapa aiheesta poikennut ylimääräinen täytejutustelu kysymysten välillä jätettiin litteroimatta. Vastauksista poimittiin tutkimuksen kannalta oleelliset asiat. Esimerkiksi tiedustelut haastateltavan taustoista eivät olleet olennaisia varsinaisen analysoinnin kannalta, vaikkakin tärkeitä varmistuakseni siitä, että haastateltavalta todella löytyy kokemusta oikeustulkkauksesta omalla roolillaan. Vastaukset jäsenneltiin haastattelukysymysten pohjalta teemoihin aineiston analysointia varten. Teemoittelulla tarkoitetaan, että aineistosta tarkastellaan sellaisia piirteitä, mitkä ovat yhteisiä haastateltaville. Aineisto pilkotaan ja ryhmitellään. Aineiston analyysiin vaikutti jonkin verran, joskin ei kuitenkaan suoraan, pohjana oleva teoria, eli voidaan tästä käyttää nimitystä teoriaohjaava analyysi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 138, 173; Sarajärvi & Tuomi 2009, 93, 96.)

Lähetin haastateltaville raportin keskeneräisen version sähköpostitse ja varasin heille mahdollisuuden kommentoida raportointiani koskien heidän omia haastatteluitaan, mikäli siihen oli tarvetta. Pyrin tällä välttämään mahdolliset väärinymmärrykset. Halusin, että haastateltavat kommentoisivat, mikäli he kokivat, että raportoin heidän sanomaansa eri tavalla kuin he olivat tarkoittaneet. Haastateltavilla ei ollut korjattavaa haastatteluiden raportointiin ja analysointiin.

Tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa ensisijaisesti katsotaan kokonaiskuvaa raportin sisäisestä johdonmukaisuudesta, mutta kuitenkin voidaan ottaa erilliseen tarkasteluun tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti. Ensimmäisellä tarkoitetaan, että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu ja jälkimmäisellä tutkimuksen toistettavuutta. Myös tutkijan puolueettomuus esimerkiksi haastattelutilanteissa tai miten aineostoa on analysoitu, ovat huomionarvoisia seikkoja. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 136, 140.) Tutkimustulosten yleistettävyyttä tarkasteltaessa on hyvä huomauttaa, että vastaukset riippuvat aina haastateltavan henkilön historiallisista ja kulttuurillisista tekijöistä, sillä jokainen henkilö on yksilö (Hirsjärvi & Hurme 2008, 184–185, 188). Laadullisessa tutkimuksessa ei ole edes tarkoitus tavoitella tilastollista yleistettävyyttä, vaan keskitytäänkin määrän sijasta laatuun. Enemmän merkitystä on vaikkapa sillä, millä perusteella haastateltavat valittiin. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 74, 140, 150.)

Haastattelun laatuun panostettiin tekemällä huolella haastattelurunko, ja mietin ennalta mahdollisia vastauksista riippuvia vaihtoehtoisia lisäkysymyksiä sekä sitä, miten teemoja voisi haastatteluissa syventää. Testasin myös nauhoitukseni jokaisen haastattelun jälkeen ja kirjoitin lisäksi kaikista haastatteluista paperille ylös muistiinpanoja itselleni seuraavia haastatteluja varten. Haastattelut myös litteroitiin mahdollisimman pian niiden tekemisen jälkeen, ja litteroinnit tarkistettiin vielä kuuntelemalla haastattelut jälkeensä.

2 TULKKAUSTA KOSKEVA SÄÄNTELY

Tässä pääluvussa kerrotaan tulkkausta sekä tulkkia koskevasta lainsäädännöstä ja muusta sääntelystä. Luvussa käsitellään myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeita ja niiden toteutumista, kun asian käsittelyssä on mukana tulkki. Varsinaisesta oikeustulkkauksesta kerrotaan raportin pääluvussa kolme ja oikeustulkeista pääluvussa neljä.

Etenkin rikosoikeudellisissa menettelyissä tulkin käytöstä ja kielellisistä oikeuksista on säädetty muun muassa useissa eri Euroopan Unionin ja neuvoston, YK:n ja UNESCO:n päätöksissä, suosituksissa, sopimuksissa ja muissa asiakirjoissa. Niitä ei kuitenkaan ole tarkasteltu useimmissakaan käyttämissäni lähteissä, eivätkä ne toisi opinnäytetyöraportille uutta sisältöä. Lisäksi näistä asiakirjoista löytyvät asiat on sisällytetty suurimmalta osin tulkkausdirektiiviin. Siksi en nähnyt niitä relevanteiksi tarkastella myöskään tässä raportissa. Kuitenkin puhuttaessa oikeustulkkauksesta on hyvä muistaa näiden sopimusten ja muiden asiakirjojen taustavaikutus.

2.1 Oikeus tulkkaukseen

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4.5.1990/438 SopS 18/1990 6 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Saman artiklan 3a kohta sanoo, että jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus saada yksityiskohtainen tieto häneen kohdistettujen syytteiden sisällöstä sekä niiden perusteista hänen ymmärtämällään kielellä.

Suomen perustuslain 11.6.1999/731 2:6.2 § perusteella ketään ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eriarvoiseen asemaan lain edessä muun muassa alkuperän tai kielen perusteella. Pykälän 17.2 § mukaan jokaisella on oikeus käyttää tuomioistuimessa asiassaan omaa kieltä, joko suomea tai ruotsia. Sama oikeus taataan myös kielilain 6.6.2003/423 2:10.1 §:ssä. Henkilön kielelliset oikeudet tulee toteuttaa ilman, että niihin tarvitsee varsinaisesti vedota (Kielil 1:2.2 §).

Valtion viranomaisen työkieli on tuomioistuimen valta-alueen kieli (Kielil 6:26.1 §). Kielitaidon tulee olla hankittu korkeakoulututkinnoilla. Kaksikielisessä viranomaisessa virkamiehen tulee hallita virka-alueen enemmistön kieli erinomaisesti ja toinen kieli tyydyttävästi niin suullisesti kuin

kirjallisesti. Yksikielisessä viranomaisessa riittää toisen kielen tyydyttävä ymmärtämisen taito. (Laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta 6.6.2003/424 2:6.1 §.) Käräjäoikeuden tuomarilta vaaditaan samoja taitoja yksikielisissä tuomiopiireissä ja kaksikielisissä lisäksi myös tyydyttävää toisen kielen suullista taitoa (Laki tuomareiden nimittämisestä 25.2.2000/205 2:12.1 §). Viranomainen ei kuitenkaan koskaan ole itse velvollinen käyttämään vieraita kieliä (HE 92/2002 vp, 10). Hallituksen esityksessä 92/2002 vp (77) on jopa ehdotettu, että kaksikielinen tuomioistuin ei saisi käyttää vähemmistökielen tulkkia istunnoissa, vaan työvuorot pitäisi järjestää sellaisiksi, että vähemmistökieltä taitava hoitaisi asian käsittelyn.

Kielilaissa kielellisten oikeuksien toteutuminen voi perustua osittain henkilöperiaatteeseen tai alueperiaatteeseen. Kielellisistä oikeuksista puhuttaessa henkilöllä tarkoitetaan vain luonnollista henkilöä, eikä se näin ollen ole sidottu myöskään asianosaisasemaan. Oikeus käyttää suomea tai ruotsia viranomaisissa on riippumaton henkilön omasta kielestä. (HE 92/2002, 70–71.)

Kaksikielisen viranomaisen käsitellessä rikosasiaa, käsittelykieli on vastaajan kieli (Kielil 3:14 §). Jos rikosasiassa on useita vastaajia, jotka käyttävät keskenään eri kieliä, tuomioistuin päättää käytettävästä kielestä, sillä asian käsittelyssä voidaan käyttää aina vain yhtä kieltä. Yksikielinen viranomainen käyttää tuomioistuimen virka-alueen kieltä, mutta voi myös päättää toisin käsittelykielestä, jos se pitää sitä tärkeänä asianosaisten etua ajatellen. Suomalainen tuomioistuin ei voi kuitenkaan määrätä asian käsittelykieleksi muuta kuin suomea tai ruotsia. Asian käsittelykieli tulisi pysyä samana koko käsittelyn ajan, mutta se voidaan vaihtaa painavista syistä. (HE 92/2002 vp, 75, 76–77, 113.)

Riita-asiassa kaksikielisessä käräjäoikeudessa käytetään käsittelykielenä asianosaisten ja hakemusasiassa hakijan kieltä. Jos riita-asiassa asianosaiset ovat erikielisiä, tuomioistuin päättää käytettävän kielen asianosaisten oikeutta silmällä pitäen, elleivät asianosaiset pääse käytettävää kielestä sovintoon. Yksikielisessä viranomaisessa riita- ja hakemusasioissa käytetään tuomioistuimen virkakieltä, ellei tuomioistuin toisin päättää käsittelykielestä. (Kielil 3:15-16 §.) Lähtökohteisesti kantajan etu tulisi ottaa huomioon kielivalintaa tehdessä (HE 92/2002 vp, 78). Saamelaisilla omassa asiassaan tai asiassa, jossa häntä kuullaan, on oikeus käyttää omaa kieltään Saamen kielilain tarkoittamissa viranomaisissa saamelaisten kotiseutualueella (Saamen kielilaki 1086/2003 1:2 §). Romanian oikeudesta käyttää kieltä viranomaisissa ei ole säädetty lailla (HE 92/2002 vp, 37).

Muun kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisen oikeudet tulkkaukseen ovat suppeammat, sillä he eivät voi edellyttää viranomaisen käyttävän heidän äidinkieltään, vaan kieltä, jota henkilö ymmärtää riittävässä määrin (HE 92/2002 vp, 38). Kun asia tulee vireille viranomaisen aloitteesta, viranomaisen on huolehdittava tulkkauksesta ulkomaalaiselle ulkomaalaislain 30.4.2004/301 14:203 § nojalla, jos ulkomaalainen ei osaa tuomioistuimen virkakieltä. Viranomaisen voi huolehtia tulkitsemisesta myös muissa asioissa, jos se on tärkeää henkilön oikeuksien turvaamiseksi. Tulkkausvelvoite ei koske aineistoa, joka ei vaikuta asian käsittelyyn. Asianosaisella on myös oikeus saada häntä koskevasta asiasta tieto omalla äidinkielellään tai kielellä, jota hänen voidaan perustellusti katsoa ymmärtävän riittävästi.

Lisäksi viranomaisen tulee järjestää asiassa kuultavalle mahdollisuus tulla kuulluksi omalla kielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Kun asia tulee vireille viranomaisen omasta aloitteesta, mikä välittömästi kohdistuu henkilön tai tämän huollettavan perusoikeuksiin tai asia koskee viranomaisen henkilölle asettamaa velvoitetta, jokaisella on oikeus käyttää oma kieltään ja tulla kuulluksi omalla kielellään. (KieliL 2:10 §.) Esimerkiksi lapsen huostaanotossa ja muissa tietyissä yksilön perusoikeuksia käsittelevissä tapauksissa jokaisella on oikeus käyttää omaa kieltään (HE 92/2002, 53).

Pohjoismainen kielisopimus 1.3.1987, SopS 11/1987 koskee ruotsin, suomen, tanskan, norjan ja islannin kieliä. Sopimusvaltioiden on huolehdittava, että niiden maiden kansalaiset saavat asiansa käsittelyssä tulkitsemisavun. Etenkin rikosasioissa tämän oikeuden toteutumista painotetaan. Lisäksi sopimusvaltiot ovat sitoutuneet edistämään tulkkipalveluiden järjestämistä sellaisilla paikakunnilla, joissa oleskelee runsaasti kantaväestön kieltä osaamattomia (Pohjoismainen kielisopimus 5 artikla). Viranomaisen velvollisuus on yllä mainituissa tapauksissa huolehtia tulkitsemisavusta, ei siis varsinaisesta tulkkauksesta (Puronen 2010, 172).

2.2 Tulkkausedirektiivi

Euroopan neuvoston ja parlamentin direktiivi 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä eli tulkkausedirektiivi annettiin 20.10.2010. Direktiivi perustuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan. Direktiivin tarkoituksena on varmistaa syytettyjen ja epäiltyjen oikeus saada tulkkausta, jos he eivät ymmärrä asiaa käsittelevän tuomioistuimen kieltä. Tulkkausedirektiivissä asetetaan vähimmäisvaatimukset tulkkaukselle. (HE 39/2015 vp, 2,

14.) Tulkkausdirektiivi tuli saattaa voimaan Euroopan unionin jäsenvaltioissa viimeistään 27.10.2013 (Tulkkausdirektiivi 9 artikla 1 kohta).

Tulkkausdirektiivin (johdanto, kohdat 21, 22, 26, 28) mukaan viranomaisen tulee selvittää, tarvitseeko epäilty tulkin apua. Tulkkaus voi tapahtua epäiltyjen omalla äidinkielellä tai kielellä, jota he ymmärtävät niin hyvin, ettei menettelyn oikeudenmukaisuus kärsi. Viranomaisen tulee voida vaihtaa tulkki, mikäli tämän tulkkaustaito vaikuttaa heikentävästi tulkattavan oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Tulkkausdirektiivin toisessa artiklassa (kohdat 1, 4–6, 8) säännellään oikeudesta tulkkaukseen. Sen mukaan valtiolta täytyy löytyä menettelymalli, jolla selvitetään epäiltyjen ja syytettyjen asian käsittelyssä käytettävän kielen riittävä ymmärtäminen. Jos tulkkausta tarvitaan, tulee se järjestää viipymättä. Tarvittaessa voidaan käyttää myös etätulkkausmenetelmiä, jos tulkin fyysistä läsnäoloa ei katsota välttämättömäksi. Etätulkkaukseen palataan kolmannen pääluvun alaluvussa 3.1. Jos tulkkausta ei katsota tarpeelliseksi, on epäillyllä oikeus riitauttaa tämä päätös. Tulkattavalla on myös oikeus valittaa tulkkauksen laadun riittämättömyydestä. Tulkkauksen tulee olla riittävän laadukasta oikeudenmukaisuus huomioon ottaen. Epäiltyjen ja syytettyjen henkilöiden tulee tuntea heitä vastaan vireillä oleva asia sekä kyetä oikeuksiensa mukaiseen puolustukseen.

Tulkkausdirektiivin kolmas artikla koskee asiakirjojen kääntämistä, jotka jäävät siis tämän opin näytetyön ulkopuolelle. Neljännessä artiklassa käsitellään tulkkauskustannuksia, jonka nojalla tulkkauskustannukset jäävät valtion maksettavaksi tulkkausdirektiivin tarkoittamissa asioissa. Viides artikla koskee tulkkauksen laatua. Sen artiklan toisen kohdan mukaan valtiolta tulee löytyä rekisteri tarvittavan pätevistä tulkeista.

Tulkkausdirektiivin kuudennessa artiklassa taas säännellään viranomaistahojen koulutuksesta, kun asian käsittelyssä on mukana tulkki. Tällöin viranomaistahojen koulutukseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Seitsemäs artikla koskee tietojen tallentamista. Kun asian käsittelyssä on käytetty tulkkia asianosaisen kuulemisen apuna tai asianosaiselle on käännetty suullisesti oleellinen asiakirja, tulee tästä tehdä merkintä pöytäkirjaan, tuomioon tai päätökseen. (Tulkkausdirektiivi 7 artikla; Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689 6a:4 §.)

2.3 Oikeus tulkkaukseen valtion varoista

Tulkkauksesta aiheutuvat kustannukset ovat ensikädessä sen maksettavana, kuka lain mukaan tulkkauksesta on velvollinen huolehtimaan (HE 92/2002 vp, 16). Jos asian käsittelykieli on eri kuin asianosaisen, jolla olisi lain mukaan oikeus käyttää omaa kieltään, viranomaisen tulee valtion varoista kustantaa tulkkaus kielilain 2:18 §:n nojalla. Jos virka-alueen kielestä poiketaan asianosaisen oikeusturvan vuoksi, tuomioistuin vastaa aina tulkkauskustannuksista (HE 92/2002 vp, 77). Jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus saada maksutta tulkin apua, jos hän ei ymmärrä tuomioistuimessa käytettävää kieltä (EIS 6a artikla kohta 3e). Myös oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6a:2.3 §:ssä säädetään, että jos vastaaja tai asianomistaja syyttäjän ajamassa rikosasiassa on jokin muu kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielinen, on hänellä oikeus maksuttomaan tulkkaukseen. Tällöin tuomioistuimen tulee viran puolesta huolehtia tarvittavasta tulkkauksesta ja tulkin kutsumisesta. Lisäksi, kun on kyse pohjoismaisen kielisopimuksen mukaisesta tulkkauksesta, tuomioistuimen on huolehdittava tarvittavasta tulkkauksesta ja sen kustannuksista. (Pohjoismainen kielisopimus 3 artikla). Oikeusapulain 5.4.2002/257 1:4.1 § kohdan 2 mukaan oikeusapua nauttiva henkilö vapautuu tulkkauksen korvauksista kokonaan.

Jos asianosainen riita- tai hakemusasiassa haluaa tulkkausta, on tämän huolehdittava itse tulkkauksesta ja sen kustannuksista. (KielilL 3:18.2 §) Myös oikeudenkäymiskaaren 1.1.1734/4 4:2.3 § mukaan muun kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisen asianosaisen on huolehdittava tulkkauksesta itse omalla kustannuksellaan. Tuomioistuin voi myös päättää toisin tulkkauksen omakustanteisuudesta asian laatu ja kohtuullisuus huomioon ottaen.

Viranomaisen velvollisuus on siis kustantaa tulkki viranomaisaloitteisissa asioissa, jolloin useimmiten on kyse asianosaiseen kohdistuvasta velvoitteesta. Lisäksi, vaikka asian olisi pannut vireille asianosainen itse, mutta jos asia on sen laatuinen, että se olisi voinut tulla vireille myös viranomaisaloitteesta, tulkkauskustannukset katetaan valtion varoista. (Puronen 2010, 174.)

Tulkkauskustannuksia ei saa periä vastaajalta takaisin, vaikka tämä todettaisiinkin syylliseksi rikokseen. Laeissa ei kuitenkaan ole säännöksiä kustannusten takaisinperinnästä. (Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta 63/2013 vp, 19; Oikeusministeriö 2012, 36.) Hallituksen esityksen eduskunnalle 92/2002 vp:n (80–81) mukaan, jos asianosainen itse huolehtii tulkkauksen kustannuksista, kulut

voidaan määrätä hänelle korvattavaksi niillä perusteilla, mitä oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevissa säännöksissä säädetään.

2.4 Tulkkia koskevat säännökset

Tulkkien edellytetään noudattavan toiminnassaan luottamuksellisuutta (Tulkkauksdirektiivi 5 artikla kohta 3). Tulkkina saa toimia rehelliseksi tunnettu tehtävään sopiva henkilö, jolla on tehtävän edellyttämät taidot (Esitutkintalaki 22.7.2011/805 4:13.4 §; ROL 6a:6.1 §).

Lakeihin ei ole otettu säännöksiä koskien tulkin kelpoisuutta (HE 39/2015 vp, 7). Viranomaisen tehtävä on kuitenkin todeta, että tulkki hallitsee tehtävänsä riittävän hyvin (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hallintolainkäytöstä ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi 217/1995 vp, 92). Hallituksen esityksen eduskunnalle hallintolaiksi ja laiksi hallintolainkäyttölain muuttamisesta 72/2002 vp:n (119) mukaan ”Tulkkina tai kääntäjänä voisi toimia periaatteessa kuka tahansa siihen kykenevä henkilö.” Sekä HE 72/2002 vp:ssä (119) että HE 217/1995 vp:ssä (92) mainitaan, että tulkkina voi toimia esimerkiksi myös asian käsittelijä, kunhan tämä ei avusta tulkattavaa.

Kun viranomainen hankkii tulkin, tulkkina ei saa käyttää henkilöä, joka on sellaisessa suhteessa joko asianosaiseen tai asiaan, että hänen luotettavuutensa voi vaarantua (Ulkomaalaislaki 1:10.2 §; Hallintolaki 6.6.2003/434 11:65 §; Hallintolain käyttölaki 26.7.1996/586 14:77 §). Käytännössä tulkki itse tietää omasta esteellisyydestään parhaiten ja hänen on myös tuotava tämä esille (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 33).

Sama salassapitovelvollisuus ja velvollisuus kieltäytyä todistamasta, mikä koskee oikeudenkäyntiavustajaa, koskee myös tulkkia. Tulkki ei saa luvattomasti ilmaista asian hoitamista varten saatuja luottamuksellisia tietoja. (HL 3:13 §; ROL 6a:7 §; OK 15:17 §.) Vaitiolovelvollisuus jatkuu senkin jälkeen, kun toimeksiannon hoitaminen viranomaisessa on päättynyt. Salassa pidettäviä tietoja ei saa myöskään käyttää hyödyksi tai jonkun vahingoksi. (Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621 6:23 §.) Salassapitovelvoitteen rikkominen on kriminalisoitu, ja salassapitorikoksesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi (Rikoslaki 19.12.1889/39 38:1 §).

2.5 Oikeusturvan ja -varmuuden toteutuminen

Käräjäoikeudessa pääkäsittely on suullinen (OK 6:3.1 §; ROL 5:6.1 §). Yksi prosessioikeuden tärkeimmistä kulmakivistä on käsittelyn suullisuuden lisäksi kontradiktorisuus. Sillä tarkoitetaan sitä, että oikeudenkäynnissä kummallakin osapuolella on oikeus lausua toisen lausumasta. Kontradiktorisuus tarkoittaa myös keskustelua ja informaation vaihtoa asianosaisten välillä. Asianosaisille tulee järjestää riittävät edellytykset tämän oikeuden toteuttamiselle. Lisäksi molemmilla asianosaisilla tulee olla yhtenäinen mahdollisuus asiansa ajamiseen, ja oikeudenkäynnin olosuhteet tulee järjestää kummallekin osapuolelle yhdenvertaisiksi. Tämä vaikuttaa suoraan osapuolten tasa-arvoiseen mahdollisuuteen osallistua puhetilanteeseen. Käsittelyn suullisuuden ja kontradiktorisuuden vaatimus korostuu etenkin todistelutilanteessa. (Ervo 2005, 57, 60, 64, 115, 150.)

Myös puolustuksen järjestämisen edellytyksenä on, että syytetyllä on oikeus tiedonsaantiin tämän ymmärtämällä kielellä. Oikeutta oikeudenkäyntiin ja esiintyä oikeudenkäynnissä omalla kielellään ei siis ole suoranaisesti kuitenkaan turvattu. (Ervo 2005, 174, 182, 231.)

Kielellisillä oikeuksilla on merkittävä vaikutus oikeudenmukaiseen oikeudenkäynnin kommunikatiivisuudelle. Voidaan lähteä siitä, että kontradiktorisen prosessin onnistumisen edellytyksenä on, että kaikki osapuolet pystyvät vaikeuksista ymmärtämään toisiaan. Tähän esteenä ei saa olla kielitaidottomuus. (Ervo 2005, 233.) Äidinkielellään ihminen sanoo, mitä haluaa ja osaa myös ilmaista, mitä ei halua, kun taas vieraalla kielellä hän sanoo, mitä osaa (Hietanen 2001, 277).

3 OIKEUSTULKKAUS

Kun käsitellään aihetta oikeustulkkaus, on hyvä ensin erottaa siitä tarkasteluun käsite tulkkaus. Tulkkausta tarvitaan tilanteissa, joissa osapuolet eivät osaa toistensa kieltä (Ojanen & Saresvuo 1988, 7). Seuraavaksi voidaan tarkastella, mitä taas tarkoitetaan, kun tulkinta tapahtuu viranomaisissa. Tiivistäen se tarkoittaa muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvan henkilön asian selvittämistä niin, että hänen asiansa tulee hoidettua siten kuin hyvän hallinnon periaatteet edellyttävät (Puronen 2010, 172). Oikeustulkkauksena taas voidaan pitää tulkkausta, joka tapahtuu oikeudenkäynnissä, joka koskee rikos-, riita-, hakemus- ja eräitä hallintoasioita. Rikosasiat ovat yleisimpiä tulkkausta vaativia asiaryhmiä. Oikeustulkkausta on puhutuilla kielillä, viittomakielellä tai kielen sisäisillä tulkkausmenetelmillä tapahtuva tulkkaus. (HE 39/2015 vp, 2–3.) Kuten aiemmin on esitetty, tässä opinnäytetyössä ei käsitellä kahta jälkimmäistä.

Tulkkaus voi tapahtua lähi- tai etätulkkauksena (HE 39/2015 vp, 2–3). Etätulkkauksella tarkoitetaan tilannetta, jossa vähintään yksi osapuoli on fyysisesti eri paikassa (Asiantuntijaryhmä 2008, 27). Etätulkkausta voidaan käyttää tuomioistuimen harkinnasta. Se voi tapahtua videoneuvottelua tai muuta tiedonvälitystapaa käyttäen, joka soveltuu käytettäväksi niin, että istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään tai se voi tapahtua myös puhelimitse. (ROL 6a : 2.5 §.) Etätulkkauksen soveltuvuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon tulkkauksen laadun riittävyys siten, että asianosainen voi täysipainoisesti osallistua asiansa käsittelyyn. Etätulkkausta voitaisiin käyttää eritoten kiiretilanteissa tai asioissa, joissa käytetään harvinaista kieltä. (HE 63/2013 vp, 15.) Menetelmä voisi tulla kyseeseen etenkin harvaan asutuilla seuduilla, joissa tulkin paikalle tuleminen voi olla haastavaa (Oikeusministeriö 2012, 31). Etätulkkausta ei voi kuitenkaan käyttää tilanteissa, joissa vastaajaa kuullaan syytteestä (Asiantuntijaryhmä 2008, 27). Lisäksi etätulkkaus on tulkille epäkiitollinen, sillä ymmärtämisen kannalta tärkeä näköyhteys puuttuu (Hietanen 2001, 285).

Tulkkauksessa käytetään eri menetelmiä ja niiden käyttö valikoituu kussakin tilanteessa olosuhteiden mukaan. Konsekutiivitulkkauksella tarkoitetaan peräkkäistulkkausta eli tulkin tulke tapahtuu varsinaisen puhujan puheen jälkeen. Tulkki voi tehdä muistiinpanoja pitkän puheenvuoron aikana. Samanaikaisuustulkkauksesta käytetään termiä simultaanitulkkaus, jolloin tulkki ja puhuja tuottavat puhetta samanaikaisesti. Simultaanitulkkaus tapahtuu kuulokkeiden ja mikrofonien avulla erillisessä tulkkauskopissa. Jos simultaanitulkkausta tehdään ilman teknistä laitteistoa, on ky-

seessä kuiskaustulkkaus. Myös prima vista -tulkkaus on osa oikeustulkkausta. Siinä toisella kielellä kirjoitettu asiakirja käännetään suullisesti. (Asiantuntijaryhmä 2008, 9, 10). Tästä voidaan käyttää myös nimitystä ”suullinen kääntäminen”. Esimerkiksi vastaajalle voidaan suullisesti kääntää haastehakemus, tuomio tai muu asian käsittelyn kannalta oleellinen asiakirja tai yhteenveto asiakirjan oleellisimmista seikoista, jollei vastaajan oikeusturva tästä vaarannu (HE 63/2013 vp, 18; ROL 6a:3.2 §). Hallituksen esityksessä 63/2013 vp (18) on myös ehdotettu, että epäillylle tulisi antaa oikeuden istunnossa tulkin läsnä ollessa suullinen käännös myös vangitsemispäätöksestä. Tästä ei otettu säännöstä lakiin.

3.1 Tulkin tilaaminen oikeudenistuntoon

Tulkin rekrytointi oikeudenistuntoon tapahtuu olemalla yhteydessä tulkkaustoimistoon tai suoraan henkilökohtaisesti itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivaan tulkkiin. Tulkkaustoimistojen käyttö on kuitenkin ensisijaista lain nojalla. Mikäli pätevää oikeustulkkiä ei ole saatavissa välitystoimistosta, tulkin rekrytointi istuntoon tapahtuu muuta väylää käyttäen. Viranomaisilla on usein käytössä lista, josta tulkkeja tilataan. Etenkin kiiretapauksissa virallisten tulkkilistojen ulkopuolelta hankittujen tulkkien pätevyys jää usein toissijaiseksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 20, 28, 32).

Tulkkeja käytävillä eri viranomaistahoilla ei ole käytössään yhtä samaa tulkkilistaa, vaan kukin käyttää omaa itse koottua listaansa. Listoille on voinut päätyä tulkkeja, joita myös muut viranomaiset ovat käyttäneet tai tulkkeja, jotka ovat itse ilmoittaneet olevansa käytettävissä. Myös Suomen tulkkien- ja kääntäjien liitto pitää omaa epävirallista listaansa tulkeista, josta toimeksiantajat voivat etsiä tulkkeja. Merkintä tulkin soveltuvuudesta oikeustulkiksi perustuu tulkin omaan kertomukseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 20, 28.) Tulkeilla ei ole aina itselläänkään varmuutta siitä, miten he ovat näille listoille päätyneet (Asiantuntijaryhmä 2008, 13). Sihteeri A:n (haastattelu 25.9.2015) mukaan listalle ovat päätyneet tulkit, jotka ovat tietoisia käräjäoikeuden palkkiojärjestelmästä sekä heillä on kokemusta oikeustulkkauksesta.

Vastuu tulkkien sopivuudesta on aina tulkin rekrytoineella viranomaisella, ja vastuu tulkkauksen oikeellisuudesta on tulkillä. Jos tulkki on tilattu toimiston kautta, vastuu on myös tulkin välittäneel-

lä toimistolla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 20, 28.) Viranomaisella on lisäksi vastuu tulkin luotettavuuden varmistamisesta (HE 39/2015 vp, 25).

Käräjäoikeudessa tulkin istuntoon rekrytoi useimmiten sihteeri, joka on ainoa kosketuspinta tulkin ja käräjäoikeuden välillä. Käräjätuomari A:n (haastattelu 24.9.2015) mukaan hän ei useinkaan osallistu tulkin valintaan millään tavalla, ellei jokin tietty tulkki ole koettu erityisen hyväksi. Käräjäsihteereiden haastatteluista (haastattelu 25.9.2015; haastattelu 28.9.2015) ilmenee, että osa heistä käyttää Hansel Oy:n mukaisia kilpailutettuja tulkkaustoimistoja ja osan työtapoihin kuuluu ottaa yhteyttä tulkkiin suoraan henkilökohtaisesti. Hansel Oy:n mukaisiin kilpailutettuihin tulkkaustoimistoihin palataan raportin pääluvun 4 alaluvussa 4.4. Haastatteluissa sihteerit listasivat tulkkaustoimiston kanssa asioidessa hyväksi puoliksi laskutuksen helppouden ja vahvistusviestin lähettämisen sähköpostiin tulkin löytymisestä. Haittapuolina he pitivät sitä, että tilauksen peruuttamisesta tulee maksu, jos peruutusta ei tee edelliseen päivään mennessä. Suoraan henkilökohtaisesti tulkkia tilattaessa hyväksi puoliksi kerrottiin se, että tulkki voi sanoa heti, käykö kyseinen aika vai ei, yksityiset elinkeinoharjoittajat ovat joustavampia peruutuksessa, he ovat yleisesti ottaen parempia, palkkiopyyntö saattaa olla pienempi sekä tilaaminen on turvallisempaa kuin toimistosta, josta ei voi tietää, kuka tulee tulkkaamaan. Kun tulkki tilataan henkilökohtaisesti, on hänestä yleensä jo jotain kokemuksia – joko itsellä tai työkaverilla (Sihteeri B, haastattelu 28.9.2015).

Sihteereiden taholta haastatteluissa ehdotettiin otettavaksi käyttöön järjestelmää tilauksen vastaanottamisen vahvistamiseen. Tulkit saattavat ajatella, että jos tulkkia pyydetään neljän kuukauden päässä olevaan istuntoon, ei ole mikään kiire vastata. Todellisuudessa käräjäoikeudelle tällä on merkitystä, jotta juttu saadaan valmiiksi odottamaan istuntoa. (Sihteeri B, haastattelu 28.9.2015.) Tenhonen-Lightfoot (haastattelu 13.10.2015) toi tulkkien taholta esille, että käräjäoikeus ja tulkit voisivat tilausta vahvistaessa tehdä keskenään sopimuksen oikeustulkkauksesta. Oikeusministeriöllä on menossa syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten asian- ja dokumenttihallinnan kehittämishanke aineistopankki eli AIPA-hanke. Hanke käynnistyi vuonna 2010. Myös tulkille voisi myöntää luvan AIPA:an pääsyyn. (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015; Oikeusministeriö 2013, viitattu 9.12.2015.)

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton antamien oikeustulkkausohjeiden 3/2001 mukaan oikeustulkin tulee tiedustella tulkattavien henkilöiden nimi esteellisyyden tarkistamiseksi. Tulkin tulee pyytää toimeksiantajataholta riittävän ajoissa materiaalia valmistautuakseen istuntoon. Lisäksi alan terminologiaan tulee tutustua. (Viitattu 28.10.2015.) Toisaalta on myös toimeksiantajan huolehdit-

tavana, että tulkki saa tarvitsemansa aineiston riittävän ajoissa ennen istuntoa voidakseen hoitaa työnsä mahdollisimman hyvin (Oikeusministeriö 1992, 3). Valmistautuminen on ylipäättään tulkkausten onnistumisen ehto (Hietanen 2001, 292). Tämä edesauttaa myös sitä, että tulkkaus on tarkempaa ja kattavampaa, eikä poisjättöä, tyhjäkäyntiä tai virheitä tapahdu. Esimerkiksi muusikollekin on vaikeaa esiintyä valmistautumattomana ja kylmiltään tai lääkärin vaikea tehdä työtään, jos potilas ei kerro oireistaan. (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015.)

Sihteeri B:n (haastattelu 28.9.2015) työtapoihin kuuluu lähettää tulkille pyynnöstä haastehakemus ja yhteenvedo, jos sellainen on laadittu. Jos puheenjohtaja ei ole laatinut yhteenvedo, sihteeri B laittaa pyynnöstä hakemuksen. Kaikki tulkit eivät välttämättä sitä pyydä. Siviiliasioissa pelkän hakemuksen perusteella asianosaisen tulkkaminen ei kuitenkaan ole järkevää. Perheasioissa ei yleensä ole erillistä juridista sanastoa, sillä asiat ovat käytännönläheisiä. Sihteeri A:n (haastattelu 25.9.2015) mukaan rikosasioissa voi riippua myös tuomarin kannasta, mitä materiaalia tulkille saa toimittaa etukäteen. Joskus tulkki hakee ne henkilökohtaisesti kärjäpäivystäjältä ennen oikeudenistuntoa.

Sihteeri B:n (haastattelu 28.9.2015) mukaan kaikki sihteerit eivät aina ymmärrä, miksi materiaalin ennakkoon toimittaminen valmistautumista varten on tulkille niin tärkeää. Hänellä oli käsitys, että tulkin olisi helpompi tulla puhtaalta pöydältä ilman ennako-olettamia ja puolueettomana istunkäsittelyyn, kun tulkilla ei ole etukäteistietoa asiasta. Pitää pystyä olettamaan, että kokeneet tulkit hallitsevat asian käsittelyssä tarvittavan sanaston. Lainaten Tenhonen-Lightfootia (haastattelu 13.10.2015) on huomion arvoista, että oikeuslaitos saattaa luottaa tulkkeihin jopa liikaa. Tämä saattaa näkyä siinä, että oletetaan tulkin olevan niin ammattitaitoinen, joka osaa tulkata mitä tahansa valmistautumatta. Sihteeri A:n (haastattelu 25.9.2015) käsityksen mukaan taas valtaosan mielestä on kaikkien etu, että tulkki tietää, mitä käsitellään ja tulkkaa siksi sujuvammin, eikä istunnossa tarvitse käyttää aikaa miettiäkseen sopivia ilmaisuja kussakin asiayhteydessä.

Tulkkien taholta tätä materiaalin ennakkoon toimittamista on perusteltu sillä, että esimerkiksi paikan tai ihmisten nimiä on vaikea erottaa sekä luvut ja summat menevät usein ohi, jos ne kuulee ensimmäistä kertaa vasta istunnossa. Tällöin joutuu tekemään paljon tulkkaukseen kuulumatonta työtä yhdistelemällä asioita pyrkien muodostamaan asioista kokonaiskuvaa. Se on myös ainoa tapa tietää, mitä lakeja asian käsittelykielellä tulee katsoa ennen asian käsittelyyn tulemistä. (Tulkki A, haastattelu 30.9.2015.) ”- - tulkin tulisi saada tietää etukäteen se, minkä myös muut salissa olevat jo saliin tuleksaan tietävät, sillä tulkki on oikeudessa koko viestintää pyörittävä ak-

seli” (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015). Tenhonen-Lightfootille oli myös eräs tuomari joskus sanonut, että jos ei osaa tulla tulkkaamaan valmistautumattomana, ei ole oikeutta käyttää itsestään nimitystä tulkki. Kerran oli myös ihmetelty, mihin hän tarvitsi istunnossa sanakirjaa.

Et eikö ne ollenkaan tajua, et miten me paneudutaan siihen? Eikö ne tajua, että se oikeudenkäyttömaailma on todella vieras tulkille ennen, ku se sit on ollut siellä kymmenen vuotta? - - He ei tajua, et se heijän spesifinen maailma, niin ei se oo sanat et niinku ”plop plop plop plop plop”. (Tulkki A, haastattelu 30.9.2015.)

3.2 Tulkkaus oikeudenistunnossa

Tulkin asema oikeudenistunnossa on ristiriitainen – hän on avainasemassa, mutta kuitenkin taustahenkilönä. On ilman muuta selvää, että tulkatessaan tulkin motiivit ovat erilaiset kuin muiden puhujien. Hän ei tavoittele saada tietoonsa puheen sisältämiä tietoja tai yritä luoda uutta tietoa. Tulkin rooli kokonaisuudessaan poikkeaa muiden osanottajien roolista. (Ojanen & Saresvuo 1988, 11.) Tulkin toiminta oikeussalissa perustuu hänen omaan käsitykseensä siitä, mikä tehtävä hänellä on oikeudenkäynnin osapuolena (Kinnunen & Vik-Tuovinen, 143).

Tulkin rooli oikeudenkäynnissä on pelkästään viestinnällinen. Tulkattaessa käytetään ainoastaan suoraa esitystapaa. Tulkattavaan ei viitata ”Hän sanoi, että oli maksanut velan”, vaan ”Olen maksanut velan”. Tulkin tulee olla puolueeton, eikä hän ota kantaa käsiteltäviin asioihin. Tulkin tulee kääntää mahdollisimman tarkasti ja luotettavasti oikeudessa sanottu. Jos jokin puheenvuoro on epäselvä, tulee tulkin pyytää täsmennystä tulkkauksen tarkkuuden takaamiseksi. (SKTL 2001, viitattu 28.10.2015.) Sihteerin A:n (haastattelu 25.9.2015) mukaan voisi olla hyödyllistä, jos samaa tulkkia käytettäisiin kaikissa mahdollisissa asian käsittelyvaiheissa – valmisteluistunnossa, soviteluistunnossa ja pääkäsittelyssä. Tätä olisi tietenkin ihanteellista jatkaa, jos asian käsittelyssä edetään hovioikeuteen tai korkeimpaan oikeuteen.

Oikeustulkin on hallittava eri tulkkausmenetelmät – ainakin konsekutiivitulkkaus, kuiskaussimultaani ja prima vista. Isolanti (2008, 3–4) on eritellyt näiden tulkkausmenetelmien sopivuutta rikosoikeudenkäynnin eri vaiheissa. Puheenjohtajan informatiiviseen alussa pitämään puheenvuoroon, missä käydään dialogia myös mahdollisesti avustajien kanssa, sopii parhaiten kuiskaustulkkaus samanaikaisesti puheen kanssa. Pätevä oikeustulkki tietää, mikä on tulkattavan kannalta oleellista tietoa ja mikä ei, ja tulkaa tämän mukaan joko sanasta sanaan tai vain pääkohdat käydyistä keskusteluista. Syyttäjän lukiessa syytettä tulkkaustapa vaihtelee tulkkien välillä. Parhaiten tähän

tilanteeseen sopii simultaanitulkkaus ja pitkissä syyttäjän puheenvuoroissa konsekutiivitulkkaus. Usein syytetty on kuitenkin saanut haastehakemuksesta käännöksen, ja tällöin tulkki voi vain todeta tulkattavalleen, että kyseessä on syytteen lukeminen.

Asianomistajan kertoessa vaatimuksistaan tulkki voi myös valita simultaanin ja konsekutiivin tulkkausmenetelmän väliltä. Usein näitä kohtia ei ole tulkattavalle entuudestaan käännetty. Syyttäjän lukiessa teonkuvaa tulkin kannattaa tulkata konsekutiivisesti, jos hän vähääkään epäilee pystyvänsä tulkkaamaan kaikkia yksityiskohtia tarkasti. (Isolahti 2008, 6, 7.)

Todistelussa kirjalliset todisteet tulkataan prima vistana, ja jotta tämä on mahdollista, tulee kaikki oikeudenkäynnin aikana esitettävät ja luettavat asiakirjat antaa myös tulkille. Todistajaa kuultaessa simultaaninen kuiskaustulkkaus tulkattavalle on paras vaihtoehto. Jos todistaja on vieraskielinen, tulkataan tämän todistelu usein kuitenkin konsekutiivisesti. (SKTL 2001, viitattu 28.10.2015; Isolahti 2008, 8, 9.) Oikeudenkäynnissä esitettyjen suullisten lausumien merkitys on huomattavasti sitovampi kuin muissa tavanomaisemmissa yhteyksissä. Painoarvoa täytyy antaa myös sille, että todistajien kertomukset oikeudenkäynnissä ovat esitettävää näyttöä, jolla on suoraan verrannollinen vaikutus oikeudenkäynnin lopputulokseen. Loppulausuntojen tulkkaukseen taas soveltuu simultaaninen kuiskaustulkkaus. (Isolahti 2008, 11, 37.)

Jotta tulkki saisi levätä, tulisi pitkä käsittely, kuuleminen tai muu puhe keskeyttää välillä. Tämä edesauttaa viestin täsmällistä ja tehokasta välittämistä. (Oikeusministeriö 1992, 4.) Käräjätuomari A:n (haastattelu 24.9.2015) mukaan hän prosessinjohtajana usein saattaa unohtaa huolehtia tulkin tauoista, mutta toki ottaa asian esille, jos muistaa. Etenkin taitavan tulkin tulkkaus saattaa olla niin huomaamatonta, että hänen läsnäolonsa kokonaan unohtaa (Sihteeri A, haastattelu 25.9.2015). Tulkkaus vaatii erittäin suurta keskittymistä, ja siksi hyvää tulkkaustasoa pystyy ylläpitämään noin puolen tunnin jakson kerrallaan (Asiantuntijaryhmä 2008, 11). Usein ei tulla ajatelleeksi, että muut osapuolet saavat hengähtää puheenvuorojen välillä käsittelyn aikana, mutta tulkki on ainoa, joka joutuu olemaan äänessä koko ajan (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015).

Simultaanikoppien puuttuminen istuntosaleista on pulmallista. Jos koppeja käytettäisiin, tulkki kuulisi paremmin, ja tulkattava kuulisi paremmin, eikä tulkkaus häiritsisi esimerkiksi puheenjohtajaa. Jos tulkki ei kuule, kukaan muukaan ei kuule (Tulkki A, haastattelu 30.9.2015). Simultaaniko-

pin tarpeellisuus tuli esille haastatteluissa molempien tulkkien osalta. Myös Suomen Asianajajaliitto (2012, luku 5) on tuonut esille simultaanikoppien tärkeyden.

Usein maallikon käsityksen mukaan tulkkauksessa on kyse pelkästä kielitaidosta. Kyse on kuitenkin myös tulkin ammattitaidosta. Tulkkaus on korkeatasoinen tiedonvälitystyö, eikä pelkkä sanojenvälitystyö. Tulkki A kuvasi, että oikeussalissa hän on ikään kuin kone, joka ei toimi. On vaikeaa hypätä narua, jos ei anneta hyppynarua. Muissa tulkkaustilanteissa tulkit kokivat olevansa alansa asiantuntijoita ja oikeussalissa taas vain välttämätön paha, etenkin, jos tulkkauskielenä on sellainen, mitä muutkin ymmärtävät, kuten englanti tai ruotsi. (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015; Tulkki A, haastattelu 30.9.2015.) Molemmat haastateltavat tulkit tulkkaavat ainakin ruotsia ja englantia.

3.3 Hyvä ja huono tulkki sekä tulkkaus

Tulkin objektiivisuus ja puolueettomuus ovat tärkeitä sekä yksilöiden oikeusturvan että menettelyn oikeudenmukaisuuden säilymisen takaamiseksi. Oikeussalissa olevien on voitava luottaa tulkkauksen asianmukaisuuteen. Tulkin pitää välittää viesti muuttumattomana sekä ymmärtää eri käsitteiden merkitys kussakin asiayhteydessä. Oikeustulkkauksen toimintaympäristö tulee ymmärtää sekä sisäistää prosessien vaiheet. Eri tulkkausmenetelmien tarkoituksenmukaisuutta on kyettävä arvioimaan. Lisäksi tulkin on tunnettava häntä koskevat salassapito- ja esteellisyyssäännökset. (HE 39/2015 vp, 24–25.) On esitetty, että oikeustulkkauksen laadun kontrolloimiseksi tulkkaukset tulisi nauhoittaa, jotta voitaisiin tarpeen niin vaatiessa jälkikäteen tarkistaa tulkkauksen asianmukaisuus (Suomen Asianajajaliitto 2012, luku 5).

Sihteeri A (haastattelu 25.9.2015), sihteeri B (haastattelu 28.9.2015) ja käräjätuomari A (haastattelu 24.9.2015) listasivat hyvän tulkin ja tulkkauksen piirteitä, ja esille tuli ainakin seuraavaa. Toivottiin, että asian käsittely ei hidastu eli ikään kuin tulkkia ei olisi. Tulkkaus on sujuvaa. Lisäksi tuotiin esille tulkin rohkeus sanoa, jos käsittely eteni liian nopeasti, ja tulkki tarvitsi enemmän aikaa tulkataksaan. Muina piirteinä mainittiin tulkin ajoissa paikalle tuleminen ja tulkin roolissa pysyminen.

Kaikkien haastateltavien käräjäoikeuden edustajien mukaan englannin kielen tulkkien tulkkauksen oikeellisuutta oli helpoin kontrolloida, sillä useat ymmärtävät kieltä itsekin. Käräjätuomari A (haastattelu 24.9.2015) ja sihteeri A (haastattelu 25.9.2015) kuvailivat, että ”Joitain englannin kielen tulkkeja on ollut, että kaikki muut osaa paremmin englantia, kuin itse tulkki ja sitten saa itse selittää tulkille, mitä se sano - - ”, ja ”- - oli sellainen tulkki ja tilanne, jossa tulkattavakin osasi paremmin suomea kuin tulkki.” Sihteeri B (haastattelu 28.9.2015) oli nähnyt myös tilanteen, jossa tulkki ei puhunutkaan suomea. Myös tulkattavan verbaalisesta tai nonverbaalisesta palautteesta oli tulkittavissa, oliko tulkkauksen hyvä vai huonoa. Esimerkiksi tulkattava saattaa osata sen verran suomea, että pystyy sanomaan, ettei tarkoittanut sitä, mitä tulkki tulkkasi. (Käräjätuomari A, haastattelu 24.9.2015; Sihteeri A, haastattelu 25.9.2015.) Kaikki haastateltavat käräjäoikeuden edustajat pitivät tulkkauksen simultaanitekniikkaa helpompana ja kunnioitusta herättävänä piirteenä.

Lisäksi käräjätuomari A (haastattelu 24.9.2015) toi esille tulkin, joka oli näytellyt tulkattavan kiihtynyttä tunnetilaa sekä käytti tulkatessaan murrekielisiä ilmaisuja, sillä tulkattava oli itse puhunut arabian kielen murretta. Tämä oli herättänyt luottamusta tulkin ammattitaidosta. Sihteeri B (haastattelu 28.9.2015) oli taas pitänyt kunnioitettavan tulkin piirteenä sitä, että tulkki tarjoutuu omaaloitteisesti istunnossa tapahtuvan tulkkauksen lisäksi kääntämään myös tuomion tulkattavan äidinkielelle. Sihteeri A (haastattelu 25.9.2015) oli vakuuttunut myös siitä, että tulkki oli oikeuden istuntoon tullessaan esitellyt itsensä tulkattavalle ja tuonut ilmi, että häntä koskee vaitiolovelvollisuus siitä, mitä hän kuulee. Tulkkien edustajien puolelta tätä on pidetty turhana oman profiilin nostattamisena, kun tulkin identiteettiin kuuluu näkymättömyys. Tätä pidettiin turhana myös, koska voisi olettaa tulkkeja koskevan lainsäädännön, kuten salassapitovelvollisuuden, olevan itsessään selvyys käräjäoikeuden henkilöstölle. (Tulkki A, haastattelu 30.9.2015.)

Kun tulkkauksen oikeellisuus ei ole tuomioistuimen kontrolloitavissa eli kun he eivät itse ymmärrä tulkattavaa kieltä, voi tulkin pätevyyttä ja tulkkauksen täsmällisyyttä päätellä vain epäsuorien merkkien perusteella. Tulkki voi myös näytellä eli teeskennellä itseluottamusta. (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015.) Etenkin englannin kuvitteellinen osaaminen on ongelmallista. Jos viranomainen ei kuulekaan sitä sanaa, jonka hän itse siihen kuvitteli, niin se on automaattisesti väärin tulkattu, vaikka usein tulkin ja esimerkiksi tuomarin englannin kielen taso ei ole läheskään samalla tasolla. (Tulkki A, haastattelu 30.9.2015.) Kun tulkin tulkattava kieli oikeudenkäynnissä on esimerkiksi saksa, mitä useat viranomaiset eivät osaa itse, suhtautuminen tulkkiin ja tulkkaukseen on jo lähtökohtaisesti toisenlainen (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015).

Tulkkauksen huonoina piirteinä haastatteluissa mainittiin sihteeri A:n (haastattelu 25.9.2015), sihteeri B:n (haastattelu 28.9.2015) ja käräjätuomari A:n (24.9.2015) taholta, että jos tulkki vaihtaa roolin tulkattavan avustajaksi tai alkaa jollain tapaa pehmittämään tai kaunistelemaan tulkattavan sanomaa tai hän ei muuten selviydy tulkkaustilanteesta. Tulkki alkaa ikään kuin ymmärtämään, mitä asiakkaalta ei haluta kuulla. Molemmat tulkit (haastattelu 30.9.2015; haastattelu 13.10.2015) sanoivat kokeneensa, että jos tulkattava on ilman avustajaa oikeudessa, asiakas jopa odotti tulkin avustavan häntä. Tulkki ei saa toimia asiamiehenä, avustajana tai muunakaan neuvonantajana (Oikeusministeriö 1992, 4). Huonon tulkin piirteisiin listattiin käräjäoikeuden taholta lisäksi oikeudenkäynnin prosessin tuntemattomuus ja tulkkauksen hitaus. Luottamusta ei herätä myöskään se, jos tulkki ja tulkattava keskustelevat keskenään ylimääräistä (Sihteeri A, haastattelu 25.9.2015).

Sihteeri B:n (haastattelu 28.9.2015) mukaan jos tulkkaus on huonoa, on se yleensä automaattisesti tulkin vika. Sihteeri A:n (haastattelu 25.9.2015) mielestä taas ei saisi tulla sellaista käsitystä, että tulkki ei osaa, jos esimerkiksi prosessinjohto on hoidettu huonosti. Koska oikeudenkäynnissä eri osapuolilla on viestinnälleen eri tavoitteet, tulkista helposti tehdään yhteisymmärryksen puuttumisen syntipukki. Tulkin pätevyys voi joutua tarkastelun alle myös tilanteessa, jossa itse puhuja puhuu tarkoituksella ”läpiä päähänsä” tai ei vastaa kysymykseen, vaan on tahallaan epäselvä.

Kerran olen saanut kokea myös suoranaista vihamielisyyttä itseäni kohtaan tulkkina, kun tulkkasin vastapuolen moniosaisen ja monimutkaisen kysymyksen tulkattavalleni yhtä monimutkaisesti. Yksi kolmesta tuomarista - - keskeytti tulkkaukseni ja tulkkasi saman monimutkaisen kysymyslauseen yksinkertaistettuna. (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015.)

3.4 Tulkkiin ja tulkkaukseen kohdistuvat odotukset

Kaikkien tulkilta vaadittavien ominaisuuksien mukaista tulkkia ei käytännössä ole olemassa, sillä lista on pitkä ja monivaiheinen (Ojanen & Saresvuo 1988). Kuten aiemmin jo esitettiin, käräjäoikeuden edustajat odottavat tulkilta puolueettomuutta, tulkin roolissa pysymistä, simultaanitekniikan käyttöä ja tulkin huomaamattomuutta. Tulkit kokivat, että heiltä odotettiin sitä, että he omaavat päässään ikään kuin valmiita sanapareja, joita etsitään tietokonemaisesti. Tulkit käyttivät tästä ilmaisua ”Google-kääntäminen”. Tulkki ei ole elävä sanakirja (Oikeusministeriö 1992, 3). Ilman, että asiaan on saanut tutustua ennakkoon, odotetaan, että tulkki osaisi tuottaa loogista, järkevää

ja merkitystä kantavaa tulkkausta, johon tulkit taas eivät koe pystyvänsä ilman kontekstia (Tulkki A, haastattelu 30.9.2015).

Usein tulkkiin kohdistuvat odotukset liittyvät kielitaitoon. Oikeuslaitos odottaa tulkit sanasta saanaan -käännöstä, vaikka ” - - tulkin tulee tulkata ensisijaisesti se, mitä tarkoitettiin, eikä välttämättä sitä, mitä sanottiin”. Voidaan yleistää, että viranomaisen käsityksen mukaan muu tulkkaus kuin sanasanaisuus on tulkkausvirhe. (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015.) Kielitaito ei suinkaan merkitse samaa asiaa kuin tulkkaustaito (Oikeusministeriö 1992, 4). Myös Leinosen (2001, 302) mukaan tulkkaus on huonoimmillaan papukaijamaista sanasta sanaan toistoa, jolloin jäädään operoimaan vain kielen pintatasolle.

Oikeuslaitoksen viranomaisten tulkkiin kohdistamat odotukset eivät useinkaan ole tulkin roolin ja toimenkuvan mukaisia. Kun nämä rooliodotukset eivät täyty, voi tulkkia kohtaan syntyä epäluotamusta. Viranomaisten varautuneisuutta voi aiheuttaa myös se, että tulkki on kokonaan oikeuslaitoksen ulkopuolinen taho. Tulkkia ei pidetä samalla tavalla asiantuntijana kuin muita oikeudenkäynnissä olevia. (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015.)

3.5 Oikeustulkkaus Suomessa

Suomessa ei ole vielä käytössä tulkkausdirektiivin 5 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua tarvittavan pätevyyden omaavien oikeustulkkiin rekisteriä (HE 39/2015 vp, 15). Laki oikeustulkkiinrekisteristä tulee kuitenkin voimaan 1.4.2016 (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, viitattu 11.2.2016). Oikeustulkkiin osalta ei ole auktorisointi- tai rekisteröintijärjestelmää, kuten kääntäjien osalta on. Tosin erillistä nimenomaan oikeusalalla toimivien kääntäjien rekisteriä ei ole erillisenä. (Oikeusministeriö 2012, 37.)

Viranomaiset kokevat ongelmia tulkkiin saatavuudessa kiireellisissä tapauksissa. Tällöin etenkin tulkkauslaatu koetaan heikoksi. Tulkit Suomessa ovat voineet hankkia ammattitaitonsa monella eri tavalla, koska oikeustulkiksi on ollut vaikeaa pätevytyä koulutustarjonnan puutteen vuoksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 27.) Koska Suomesta puuttuu tulkkiin virallistamismenettely, voi kuka tahansa ilmoittaa toimivansa tulkkiin (Asiantuntijaryhmä 2008, 11). Rasitteena on, että tulkit, jotka eivät ole saaneet tulkkiin koulutusta, eivät ole tietoisia tulkin toimintaa koskevasta

ammattietiikasta, heidän roolistaan sekä velvollisuuksistaan ja toisaalta oikeuksistaan (Kinnunen & Vik-Tuovinen 2011, 144). Ennen oikeustulkikirekisteriä on suositeltu käyttämään auktorisoitua kääntäjää (Oikeusministeriö 2012, 45).

Tulkin löytyminen ylipäätään on vaikeaa harvinaisten kielten kohdalla. Tällöin tulkin oikeustulkkausosaaminen voi olla alhaista. Ongelmaksi usein muodostuu myös jääviys. Tulkkina toimiva henkilö pienten kieliryhmien sisällä usein tuntee tulkattavan asianosaisen tai tämän vastapuolen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 27.) Tämä ongelma oli kohdattu myös käräjäoikeudessa. Yhdessä tapauksessa tulkki oli itse oma-aloitteisesti ilmoittanut, että ei voi toimia asiassa tulkkina (Sihteeri A, haastattelu 25.9.2015). Joissain tapauksissa myös vastapuoli oli saattanut kyseenalaistaa tulkin puolueettomuuden. Haastatteluista kävi ilmi myös, että pienissä kieliryhmissä, vaikkei tulkki olisikaan jäävi, saattoi ilmetä ”saman maan miehen auttamista” (Käräjätuomari A, haastattelu 24.9.2015). Jääviyttä silmällä pitäen sihteereiden työtehtäviin kuului kertoa tulkille vähintään tulkattavan ja tämän vastapuolen nimet, jotta tulkki voisi itse ilmoittaa mahdollisesta jääviydestä. Tämä ilmoitus jää aina tulkin oman aktiivisuuden varaan. Viran puolesta ei haastatteluvien sihteereiden mukaan ole mahdollisuutta valvoa tulkin jääviyttä. (Sihteeri A, haastattelu 25.9.2015; Sihteeri B, haastattelu 28.9.2015.)

Viranomaiset eivät useinkaan ole saaneet opastusta tulkkien valintaan liittyvissä asioissa. He eivät tunne riittävästi tulkkausalaa tai siihen liittyviä opintoja. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 27.) Tätä käsitystä tukee myös haastatteluiden tulokset. Käräjäoikeuden haastateltavat sihteerit tiesivät esimerkiksi hyvin vähän, jos lainkaan, tulkkien eri koulutuksista. Tietoisuuden lisäämistä toivottiin niin sihteereiden kuin tulkkienkin taholta. Tuomareiden, syyttäjien ja muiden rikosoikeudellisessa menettelyssä mukana olleiden työntekijöiden tulisi saada koulutusta tulkin kanssa työskentelystä. Tulkkausdirektiivin 6 artikla velvoittaa edellä mainittujen koulutusta järjestävien tahojen kiinnittämään huomiota tulkin välityksellä tapahtuvan viestinnän erityispiirteisiin. Tavoitteena olisi parantaa tulkkien ja tulkkia käyttävien viranomaisten yhteistyötä sekä tietoisuutta tulkin kanssa työskentelystä. (Oikeusministeriö 2012, 38; Tulkkausdirektiivi 6 artikla.) Artikla ei kuitenkaan velvoita järjestämään edellä tarkoitettua koulutusta. Tämä voitaisiin kuitenkin ottaa huomioon tuomioistuinten osalta esimerkiksi täydennyskoulutuksena, jota oikeusministeriö tarjoaa. (HE 63/2013 vp, 20.)

Myöskin Tenhonen-Lightfootin (haastattelu 13.10.2015) mukaan oikeuslaitoksella näyttää olevan verrattain paljon tietämättömyyttä, ellei jopa vääriä käsityksiä tulkin työstä ja toimintatavoista.

Koska tulkeilla ja viranomaisella on eri käsitykset siitä, miten tulkkauksen tarkkuuteen päästään, aiheutuu tästä kitkaa näiden tahojen välille. Oikeuslaitos ei luota tulkkeihin kirjavana ammattikuntana.

Tärkein asia olisi yhteisymmärryksen ja sen perustana olevan *luottamuksen* aikaansaaminen tulkkien ja oikeuslaitoksen, mutta myös muiden oikeuden toimijoiden välille. Kaikkien osapuolten tulee olla tietoisia toistensa rooleista, kunnioittaa niitä ja edistää tai ainakin olla estämättä niiden toteuttamista. (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015.)

4 OIKEUSTULKKI

Yksiselitteisesti termillä tulkki tarkoitetaan sivistyssanakirjan mukaan henkilöä, joka tulkkaa kieltä (SuomiSanakirja 2015, viitattu 24.11.2015). Oikeustulkilla taas tarkoitetaan oikeudenistunnossa tulkkaustehtävää hoitavaa ammattitulkkiä (SKTL 2001, viitattu 28.10.2015). Oikeustulkki tulkkaa asian käsittelyn eri osapuolten puheenvuoroja molempiin suuntiin. Tulkit työskentelevät joko freelancereina tai kiinteässä työsuhteessa. (Hietanen 2001, 291.)

Oikeustulkilla tulee olla kaksi aktiivista työkieltä, joista toinen voi olla myös viittomakieli (HE 39/2015 vp, 2). Tulkin A-työkieli on kieli, jonka tulkki osaa parhaiten eli yleensä hänen äidinkiensä. Tätä kieltä tulkki tulkkaa molempiin tulkkaussuuntiin. B-työkieli on tulkin vieras kieli, josta tulkki tulkkaa ja johon hän tulkkaa. C-työkieli taas on passiivinen vieras kieli, josta tulkki tulkkaa, mutta johon päin hän ei tulkkaa. Oikeudenkäynnissä käytävään dialogin tulkkaukseen tulkilta edellytetään kahta aktiivista työkieltä eli A- ja B-työkieliä. (Hietanen 2001, 282–284, 288.) Lisäksi kielen sisäiset murteet tulee osata. Pelkkä kielitaito ei kuitenkaan tee tulkkiä. Voidaan toki myöntää, että mitä parempi kielitaito tulkilla on, sitä helpommin tulkki voi keskittyä sanoman vastaanottamiseen ja sen välittämiseen eteenpäin. (Ojanen & Saresvuo 1988, 49, 50.)

4.1 Tulkkien koulutus

Suomessa tulkin opintoja on mahdollista opiskella sekä korkea-asteen että toisen asteen opintoina (HE 39/2015 vp, 9). Lainsäädännössä eikä tulkkauksidirektiivissä ole kuitenkaan annettu edellytyksiä oikeustulkin koulutukselle (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 21). Tulkin ammattinimike ei ole suojattu, ja siksi tulkiksi voi nimittää itseään kuka tahansa – koulutettu tai alalle koulutautumaton (Jänis 2001, 77). Varsinaiset tulkin tiedot ja taidot hankitaan kuitenkin koulutuksella (Hietanen 2001, 278). Tulkin ammattitaidolla taataan, että henkilöiden asiointi viranomaisissa sujuu joutuisasti ja samalla heidän oikeusturvansa toteutuu oikeudenkäynnissä (Valiokunnan mietintö SiVM 7/2015 vp, 3).

Molempien haastateltavien sihteereiden (haastattelu 25.9.2015; haastattelu 28.9.2015) näkökulmasta sillä, onko tulkki koulutettu vai ei, ei ole suoranaista vaikutusta tulkin pätevytyteen, eikä

koulutus ole esimerkiksi kriteerinä tulkkia valittaessa. Tulkkien näkökulmasta tällä on taas merkittävä ero etenkin tulkin ammattietiikan tuntemisen kannalta (Tulkki A, haastattelu 30.9.2015). Kouluttamattomalta tulkilta tilanteen hallinta jää usein vajavaiseksi. Tulkin työ onkin korkean tason asiantuntijatyötä. Konkreettisia eroja koulutetun ja kouluttamattoman tulkin välillä ovat esimerkiksi, että koulutettu tulkki käyttää itsestään sanaa ”tulkki” eikä ”minä”, uskaltaa kysyä, jos on kysyttävää, pyytää etukäteisaineistoa ja osaa siksi juridiset käsitteet, tietää roolinsa, ei referoi hän - muodossa, tekee muistiinpanoja ja lisäksi tulkin tulke on kuta kuinkin yhtä pitkä kuin puhujan puhe – ei pidempi, jolloin tulkki voi selitellä, eikä liian lyhyt, ettei tulkki jätä jotain pois. Koulutettu tulkki pyytää myös oikeudenkäynnissä esitettävän dokumentin itselleen, jos ei ole sitä jo aiemmin saanut. Lisäksi koulutetun tulkin merkinä voidaan pitää sitä, että hän ei selitä tulkattavalle käsitteitä, joita hän ei ymmärrä. Sen sijaan tulkki ilmoittaa puheenjohtajalle, että ”Tulkattava ei tunne käsitettä X”. Kouluttamattomalta tulkilta saattaa puuttua esimerkiksi muistiinpanovälineet tai sanakirja, joka on tulkin yksi tärkeimmistä työkaluista. Jos tulkki ei esitä koko tulkkauksen aikana yhtään tarkentavaa kysymystä, voi se viestiä siitä, ettei tulkki noudata tulkkien ammattieettistä säännöstöä eli toisin sanoen on kouluttamaton. (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015.)

Tulkin pätevyys tai sen puute ei aina ole maallikon havaittavissa. Jos suomen kieli on tulkille vain B-työkieli, voi tästä syntyä viranomaiselle käsitys tulkin kouluttautumattomuudesta, vaikka tosiasiassa tulkki voi olla hyvinkin kouluttautunut. (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015.) Tulkin työkielistä kerrottiin neljännen pääluvun alussa.

4.1.1 Ammattikorkeakoulu ja yliopisto

Kääntämisen ja tulkkauksen koulutusta on tarjottu Suomessa 40 vuotta (Asiantuntijaryhmä 2008, 14–15). Tulkin ammatillisen koulutuksen voi suorittaa joko ammatillisissa oppilaitoksissa tutkintoon johtavana koulutuksena, oppisopimuskoulutuksena tai näyttötutkintona, joka on tulkin tietotaidon hankintatavasta riippumaton. Näyttötutkinnot ovat ensisijaisesti jo työelämässä olleille. Lisäksi lisäkoulutuksena voi suorittaa ammatti- ja erikoisammattitutkintoja. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut tarjoavat lisäksi erikoistumiskoulutusta avoimena yliopisto- tai ammattikorkeakouluopetuksena, muutoin erillisiä opintoja sekä täydennyskoulutusta. (HE 39/2015 vp, 9, 12.)

Yliopistossa voidaan suorittaa kääntämisen ja tulkkauksen sekä ylempi että alempi korkeakoulututkinto. Yliopiston maisterin tutkinnosta valmistuu asiantuntijoita käännös- ja tulkkausviestintään sekä käännösteknologiaan sekä muun muassa tulkin ammattiin. Kandidaattivaiheessa oikeustulkkauksen opintoja on 13 opintopistettä ja maisterivaiheessa 35 opintopistettä. (HE 39/2015 vp, 10–11.) Tulkkausta ja kääntämistä yliopistotasolla voi Suomessa opiskella Helsingin, Tampereen, Turun, Joensuun ja Vaasan yliopistoissa (Asiantuntijaryhmä 2008, 15–17).

4.1.2 Auktorisoidut kääntäjät ja asioimistulkit

Auktorisoituna kääntäjänä voi toimia luotettavaksi tunnettu täysi-ikäinen henkilö, joka on suorittanut auktorisoitujen kääntäjien tutkinnon (Laki auktorisoiduista kääntäjistä 7.12.2007/1231 2:2.1 §). Auktorisoidun kääntäjän käännöstieteen opinnot ovat kääntämisen niin teoreettisia kuin käytännöllisiä yliopisto-opintoja, joihin tulee sisältyä vähintään kuuden opintopisteen edestä auktorisoidun kääntämisen opintoja. Tutkinnon kaksiosaisen kieli- ja kääntämisopintojen toinen osa koostuu lain ja hallinnon alalta. (Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä 13.12.2007/1232 1 §, 5.1 §.) Tutkintoa ei tarvita, jos henkilö on suorittanut maisterin tutkinnon tai muun ylemmän korkeakouluasteen tutkinnon, johon sisältynyt vähintään 60 opintopistettä käännösopintoja. Jälkimmäisessä tapauksessa oikeutta toimia auktorisoituna kääntäjänä tulee hakea. Ennen auktorisointia henkilön tulee antaa kirjallinen vakuutus. (Laki auktorisoiduista kääntäjistä 2:2 §, 2:3.1 §.)

Pelkkä tutkintotodistus ei siis anna oikeutta toimia auktorisoituna kääntäjänä, vaan sitä tulee erikseen hakea auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunnalta (Asiantuntijaryhmä 2008, 20). Oikeus myönnetään aina viideksi vuodeksi kerrallaan ja lupaa voidaan jatkaa, mikäli henkilö edelleen täyttää vaatimukset. Auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunta ylläpitää rekisteriä auktorisoiduista kääntäjistä. (Laki auktorisoiduista kääntäjistä 2:3 § 1-2 mom., 5:15 §.)

Auktorisoitu kääntäjä saa tehdä laillisesti päteviä käännöksiä. Myös häntä koskee salassapitomääräys. (Laki auktorisoiduista kääntäjistä 2:6 §, 5:20 §.) Auktorisoituja kääntäjiä voitaisiin hallituksen esityksen eduskunnalle 39/2015 vp (15) ehdotuksesta pitää tulkkausdirektiivissä tarkoitettuna tulkkeina, joilla on tarvittava pätevyys.

Asioimistulkkauksella tarkoitetaan suomalaisen viranomaisen ja maahanmuuttajan, pakolaisen tai muun ulkomaalaisen henkilön välillä tapahtuvaa tulkkausta (Leinonen 2001, 294). Asioimistulkkausten tutkinnon perusteiden mukaan asioimistulkki hallitsee kaksi työkieltä, tiedostaa alan eettiset periaatteet, tuntee työkieltensä kulttuurin ja yhteiskunnan sekä tuntee pääpiirteissään myös oikeuslaitoksen palvelujärjestelmän. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 22; Opetushallitus 2006, 7–12.)

Asioimistulkin ammattitutkinto on näyttötutkintona suoritettava tutkinto. Tarpeen vaatiessa ennen näyttötutkinnon suorittamista voi osallistua siihen valmistavaan koulutukseen. (HE 39/2015 vp, 9.) Ammattikorkeakoulun tarjoama asioimistulkkauskoulutus on 210 opintopisteen tutkinto (Diak 2015, viitattu 13.9.2015)

4.1.3 Oikeustulkin erikoisammattitutkinto

Oikeustulkin ammattitutkinto on lisätty vuonna 2011 ammatillisen tutkintojärjestelmän tutkintorakenteeseen. Tutkinnon perusteet tulivat voimaan elokuussa 2013. Tarkoituksena on, että tutkinnon suorittaminen kokonaan olisi mahdollista ensimmäisen kerran keväällä 2016. Pakolliset tutkinnon osat ovat oikeustulkin ammattimainen toiminta ja työelämäosaaminen, oikeustulkin toimintaympäristön osaaminen, oikeustulkin työkielten hallinta sekä oikeustulkkaustaito. Ammattitaitovaatimuksista suoriutuminen tarvitsee alleen vankan kokemuksen vastaavista tulkkaustehtävistä. Oikeustulkilta edellytetään nuhteetonta taustaa. Oikeustulkin erikoisammattitutkinnon hyväksytysti suorittaneita voidaan pitää tulkkausdirektiivissä tarkoitettuina tarvittavan pätevänä tulkkeina (HE 39/2015 vp, 10, 15).

Oikeustulkin erikoisammattitutkinto kesää 1,5 vuotta ja kielivalikoima vaihtelee vuosittain (Takk 2011, viitattu 12.9.2015). Tutkinnon suorittaneella on syvälinen ja erikoistunut ammattitaito. Oikeustulkilta edellytetään monimutkaisen viranomaistekstin ymmärtämistä sekä työn eettisten periaatteiden ja ammatillisen roolin hallintaa. Tutkinnon suorittanut osaa toimia oikeustulkin ammatillisten ja eettisten periaatteiden sekä lainsäädännön mukaisesti. Tämän tulee osata eritellä tuomioistuinten prosesseja sekä eri osapuolten oikeuksia ja velvollisuuksia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 11, 14, 18, 29.) Oikeustulkin on hallittava sekä tulkkaustaito että oikeustulkkausalan keskeinen sanasto oman tutkintosuorituksen työkielillä (Takk 2011, viitattu 12.9.2015).

Koska kyseessä on näyttötutkinto, voidaan se suorittaa osallistumalla suoraan tutkintotilaisuuteen ottamatta osuutta näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen, jos tulkilta löytyy entuudestaan ammattitaitoa. Ammattitaito on voitu hankkia esimerkiksi työelämässä. Tarvittaessa tulkki voi myös osallistua näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 30.)

Keväällä 2016 oikeustulkin erikoisammattitutkinnosta valmistuu ensimmäiset noin 15 oikeustulkia. Oikeustulkin erikoisammattitutkinnon suorittamiseen valmistavaa koulutusta annetaan tällä hetkellä viron, venäjän ja arabian kielissä. Koulutus aloitettiin kielissä, joissa oikeustulkkauskselelle on suurin tarve. Ensi vuonna alkavaan koulutukseen otetaan mukaan englantia, persia ja venäjä. (SKTL 2015c, 1.)

4.2 Oikeustulkikirekisteri

Tulkkausdirektiivin 5 artiklan 2 kohdan mukaan ”Tulkkauksen ja käännösten laadun ja tehokkaan saatavuuden edistämiseksi jäsenvaltioiden on pyrittävä perustamaan tarvittavan pätevyyden omaavien itsenäisten kääntäjien ja tulkkien rekisteri tai rekisterit.” Oikeustulkkien rekisterin tarkoitus on parantaa tarpeeksi pätevien oikeustulkkien saatavuutta. Lain oikeustulkikirekisteristä on tarkoitettu tulevan voimaan 1.4.2016. (HE 39/2015 vp, 1.)

Oikeustulkikirekisteriä ehdotetaan Opetus- ja kulttuuriministeriön (2014, tiivistelmä, 38) mukaan pidettäväksi samassa yhteydessä auktorisoitujen tulkkien kanssa. Rekisteriä ylläpitää ja toteutuksesta huolehtii Opetushallituksen yhteydessä toimiva oikeustulkikirekisterilautakunta, joka samalla valvoo rekisteriin merkittyjen tulkkien toimintaa. Rekisterissä olevat julkiset tiedot ovat kaikkien saatavissa. Rekisterin ensimmäisenä käyttöönottovuonna sinne on arvioitu merkittäväksi 15–30 tulkkia ja tämän jälkeen vuosittain noin 40–60 tulkkia. Eniten tulkkeja on tarkoitus merkitä yleisimmässä tulkattavissa kielissä kuten englantia, viro venäjä ja arabia. Rekisterin perustaminen ja ylläpitäminen katetaan valtion varoista ja kustannukset taas katettaisiin rekisterin merkitsemismaksuilla, joka on noin 500 euroa per merkintä. Merkintämaksu ei kuitenkaan saa olla niin suuri, että se nostaisi tulkin kynnystä hakea rekisterimerkintää. (HE 39/2015 vp, 1, 17–19; VM 7/2015 vp, 2, 3.)

Hallituksen esityksessä 39/2015 vp (15) on pohdittu tulkirekisterin käytön laajuutta. Koska tulkkauspalveluille on kysyntää myös muissa kuin rikosoikeudellisissa asioissa, tulkirekisteriä voitaisiin käyttää myös muissa oikeudellisissa menettelyissä tarvittavan pätevien tulkkien hankintaan.

4.2.1 Rekisteriin merkitseminen

Merkintä rekisteriin tehdään hakemuksesta. Oikeustulkirekisteriin voidaan merkitä täysivaltainen ja täysi-ikäinen tulkki, joka on suorittanut hyväksytysti oikeustulkin erityisammattitutkinnon tai muun alan soveltuvan korkeakoulututkinnon, jolla on lisäksi oikeustulkkausopintoja, jotka tuottavat vastaavat taidot kuin oikeustulkin erikoisammattitutkinnon suorittaneella on. Jälkimmäinen tarkoittaa käytännössä tulkin tehtävään soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittamisen lisäksi vähintään 35 opintopisteen arvosta suoritettuja oikeustulkkausopintoja. (HE 39/2015, 23; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, tiivistelmä; Eduskunnan vastaus EV 59/2015, 2.)

Listaan merkitsemisen ehtona on, että tulkki antaa kirjallisen vakuutuksen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, tiivistelmä). Kirjallisessa vakuutuksessa tulkki sitoutuu tehtävässään luottamuksellisuuteen ja asianmukaisuuteen sekä noudattamaan oikeustulkkeja koskevaa ammattieettistä säännöstöä. Lisäksi vakuutukseen tulisi sisällyttää salassapitovelvollisuuden, esteettömyyden, puolueettomuuden ja väärinkäyttökiellon noudattaminen. Tulkin tulee myös vakuuttaa, että toiminnassaan hän muutoinkin edistää rehellisyyttä ja oikeudenmukaisuutta. (HE 39/2015 vp, 25, 29.)

Jotta tulkki voitaisiin merkitä oikeustulkirekisteriin, tulee tällä olla riittävä kielen ja oikeustulkkausten toimintaympäristön sekä tulkkausmenetelmien hallinta. Lisäksi edellytetään riittävää työelämäosaamista ja ymmärrystä tulkin työhön liittyvästä ammattietiikasta, jotta tulkkausedirektiivin asettamat vaatimukset täyttyvät. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 30.)

Riittävän pätevyyden tuottavien opintojen tulisi olla suoritettuna viiden vuoden sisällä ennen rekisteriin merkitsemistä ja jos näin ei ole, tulisi rekisterimerkintää hakevan tulkin osoittaa ammattitaitonsa ylläpitäminen (HE 39/2015 vp, 16). Opetus- ja kulttuuriministeriö (2014, 31–32) on tuonut esille, että oikeustulkirekisteri voitaisiin järjestää porrastettuna huomioon ottaen tulkkien eri kou-

lutustaustojen tuottamat pätevydet eri tilanteisin. Oikeusministeriö (2012, 44) on taas lausunut tulkin pätevydestä, että tulkin tulisi olla sitä ammattitaitoisempi, mitä vaativammasta asiasta on kyse.

SKTL (2014, liite, 40) on pitänyt Opetus- ja kulttuuriministeriön (2014) asettamia kriteereitä tulkkirekisteriin pääsulle liian korkeina. Käytännössä oikeustulkin erikoisammattitutkintoa suorittaneita ei ole, eikä rekisteri palvele sen käyttäjiä vielä vuosiin. Rekisteriin tulisi ottaa myös muita tulkkeja, jotka täyttävät tietyn, matalamman kriteeristön, kuten asioimistulkin ammattitutkinnon suorittaneet. Ainakin siirtymäkauden ajan tulisi joustaa rekisteriin otettavien tulkkien kelpoisuusehdoissa. Molempien haastateltavien tulkkien (haastattelu 30.9.2015; haastattelu 13.10.2015) näkökulmasta oikeustulkkirekisteri tulee jäämään laihaksi vielä pitkän aikaa. Myöskin Valiokunnan mietinnössä 7/2015 vp (2) esitetään, että edes väliaikaisena ratkaisuna voitaisiin merkitä rekisteriin myös muilla tavoin oikeustulkkausosaamista hankkineet tulkit. Hallituksen esityksen 39/2015 vp (16) mukaan taas rekisteriin ei tulisi ottaa merkittäväksi muun kuin aiemmin esitellyn mukaisia tulkkeja.

Viranomaisille ei ole kuitenkaan asetettu velvollisuutta käyttää ainoastaan oikeustulkkirekisteriin listattuja tulkkeja, eikä oikeustulkkirekisteriin merkitseminen ole kuitenkaan edellytyksenä oikeustulkkinä toimimiselle (VM 7/2015 vp, 3; HE 39/2015 vp, 33). Rekisterimerkinnällä voi kuitenkin olla huomattavaa etua tulkin elinkeinoharjoittamisessa (Oikeusministeriö 2015, 1). Jos viranomaisia ei velvoiteta käyttämään oikeustulkkirekisteriin merkittyjä tulkkeja tai rekisteri jää suppeaksi, vaarana on, että viranomaiset käyttävät jatkossakin omia tulkkilistojaan ja rekisterin käyttö jää tosiasialla vähäiseksi (SKTL 2015c, 2). Lisäksi, mikäli viranomaisia velvoitettaisiin käyttämään vain oikeustulkkirekisteriin merkittyjä tulkkeja, tarkoittaa se käytännössä sitä, että asianmukaista tulkkausta ei voida järjestää, mikäli kyseisen kielen tulkkia ei löydy rekisteristä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 2).

4.2.2 Merkinnän uusiminen ja rekisteristä poistaminen

Merkintä on voimassa aina viisi vuotta kerrallaan. Merkinnän uusimista on haettava erikseen, ja samalla tulkin on osoitettava, että merkinnän edellytykset edelleen täyttyvät ja että tulkki on ylläpitänyt ammattitaitoaan. Tätä vastoin merkintä voidaan poistaa, jos tulkki tuomioistuimen tuomiolla

todetaan syyllistyneen rikokseen tulkkina toimiessaan viimeisen kolmen vuoden aikana tai on muutoin toiminnallaan osoittanut olevansa sopimaton toimimaan oikeustulkkina. Viranomaisilla ja tuomioistuimilla on velvollisuus ilmoittaa, jos oikeustulkki rekisteriin merkitty tulkki on syyllistynyt aiemmin esitettyyn rikokseen. Merkintä voidaan myös poistaa tulkin omasta kirjallisesta pyynnöstä, tulkin toimintakelpoisuutta rajoitettaessa tai jos merkintä on alun perin tapahtunut virheellisten tietojen, kuten väärennetyn tutkintotodistuksen seurauksena (HE 39/2015 vp, 16, 25–26, 28, EV 59/2015, 3).

Jos tulkki ei hae rekisterimerkinnän uusimista viiden vuoden määräajan jälkeen tai ei osoita ylläpitäneensä ammattitaitoa, tulkki tulee poistaa rekisteristä. Ammattitaidon ylläpitämistä voidaan osoittaa esimerkiksi riittävällä määrällä oikeustulkausta tai ammattitaidon ylläpitämiseksi suoritettua täydennyskoulutusta. Opetus- ja kulttuuriministeriön (2014, 34) mukaan tulkki voidaan myös poistaa rekisteristä ennen viiden vuoden määräaikaa, jos tulkin toiminta ei enää edistä oikeustulkkausten laatua ja tulkkien luotettavuutta esimerkiksi tulkkeja koskevan ammattieettisten säännösten rikkomisen vuoksi. Myös tulkin tuomitseminen johonkin muuhun rikokseen voi olla edellytys listalta poistamiselle. Hallituksen esityksessä 39/2015 vp (25–26) otetaan kantaa tulkin tekemiin rikoksiin. Muun kuin tulkin tehtävässä tehdyn rikoksen tai sopimattoman menettelyn ei voida katsoa olevan rekisterimerkinnän poistamisen perustana. Syyllistymistä rikokseen tulkin tehtävässä ei tutkita automaattisesti tulkin hakiessa merkintää. Päätökseen, joka koskee oikeustulkin rekisteriin merkitsemistä, merkinnän uusimista tai poistamista, saa hakea muutosta valittamalla. (HE 39/2015 vp, 37.)

4.3 SKTL:n tulkkien ammattisäännöstö

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto eli SKTL on perustettu vuonna 1955. SKTL ottaa aktiivisesti kantaa alan ajankohtaisiin asioihin ja on vahvistamassa tulkkien ammatillista identiteettiä sekä ammattitaitoa. Se kehittää alan eettisiä periaatteita ja luo malleja, joita hyödyntämällä tulkkauksen sujuu paremmin. (SKTL 2015a, viitattu 30.10.2015.) Lisäksi liitto ottaa kantaa alan lainsäädäntöhankkeisiin sekä pitää yhteyttä viranomaisiin (SKTL 2015b, viitattu 30.10.2015).

SKTL:n tulkkien ammattisäännösten (3/1994, artikkelit 2–6, 13) mukaan tulkilla on vaitiolovelvollisuus, eikä tämä saa käyttää hyväkseen mitään työssään tiedoksi saanutta. Tulkki ei saa myös-

kään toimia asiassa, jossa on jäävi tai ottaa vastaan toimeksiantoa, johon tällä ei ole riittävä pätevyyttä. Henkilökohtaisten mielipiteiden ja asenteiden ei tule antaa vaikuttaa tulkkaukseen. Tulkin tulee valmistautua huolella tehtäväänsä. Laadun takaamiseksi tulkin tulee varmistaa, että hänellä on suora näköyhteys tulkattavaan ja että kuuluvuus on hyvä.

Ammattisäännöstössä säädetään myös, että konsekutiivitulkkiin lukumäärä on yhdestä kahteen kieltä kohden. Simultaanitulkkauksessa käytetään kaavaa mitä enemmän kieliä, sitä useampi tulkki. Jos toimeksianto kestää alle tunnin, simultaanitulkkauksesta voi suoriutua yksinkin. Kuis-kaustulkkauksessa kuulijoita voi olla enintään kaksi tulkkiä kohden. Kaikki STKL:n alaisena toimivat tulkit ovat sitoutuneet noudattamaan ammattisäännöstöä. Säännösten rikkomisesta seuraa moite. (Tulkin ammattisäännöstö, artikkelit 1, 12, 16.)

4.4 Tulkkitoimistot

Valtion yhteishankintayksikkö Hansel Oy on viranomaisten puolesta kilpailuttanut tulkkauspalvelua ja koskevan puitesopimuksen vuosille 2013–2016 viranomaisten käyttöön. Tarjouksien vertailu on toteutettu antamalla hinnalle 40 % painoarvo ja laadulle 60 % painoarvo. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 19–20.) Viranomaisen tulee tulkkiä hankkiessaan ensisijaisesti käyttää Hansel Oy:n kilpailuttamia sopimustulkkeja. Toissijaisesti tulkkeja tulee tilata muuta kautta (HE 39/2015 vp, 13). Hansel Oy:n kanssa tehdyn puitesopimuksen käytön nopea kasvu kertoo siitä, että tuomioistuinlaitos on yhä enemmän siirtynyt käyttämään Hansel Oy:n kautta tulkkauspalveluita (KK 1058/2013 vp, Anne Louhelainen/ps, 3).

Kilpailutettujen välitystoimistojen tulkkiin ammattitaito ei aina ole ollut tasokasta tehtävään nähden. Palvelun toimittajilla ei ole mahdollisuutta tarjota tulkkeja kaikissa kielissä. Toisinaan hankintoja koskevien säännösten noudattaminen ja asiakkaan oikeusturvan valvominen on koettu ongelmalliseksi viranomaistaholta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 19.) Kilpailutuksen seurauksena tulkkiin työehtoja on jouduttu kiristämään. Tämä johtaa siihen, että alalla korkeasti koulutetut tulkit eivät enää hakeudu välitysfirmoihin. (Tenhonen-Lightfoot, haastattelu 13.10.2015.)

Kaikki tulkit eivät suinkaan löydy tulkkausvälitystoimistojen listoilta. Tähän voi olla useita syitä. Tulkki voi työllistyä jo muuta kautta tai haluaa tarjota palveluitaan suoraan ilman välikäsiä. Syy voi

olla myös siinä, että tulkkausvälitystoimisto ei ole rekrytoinut tulkkia, mikä voi taas johtua kyseisen kielen ylitarjonnasta tai siitä, että tulkin ammattitaito ei ole riittävä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 20.) Sihteeri A:n (haastattelu 25.9.2015) käsitys on, että tulkit päätyvät toimistoihin, koska muuta kautta ei ole mahdollista päästä tulkkaamaan oikeudenistuntoihin, kun Hansel Oy:n kilpailuttamat välitystoimistot ovat ensisijaisia paikkoja hankkia tulkki. Mitä enemmän tätä väylää pitkin tilataan tulkkeja, sitä enemmän välitystoimistot voivat ottaa listoilleen päteviä tulkkeja oikeuden istuntoihin. Sihteeri B (haastattelu 28.9.2015) näkee ongelman tulkkaustoimistojen kilpailuksessa – miten alhainen hinta ja laatu saadaan kohtaamaan.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada vastaus seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Miten käräjäoikeuden ja tulkkien välistä yhteistyötä voitaisiin parantaa?
- Mistä erimielisyydet tulkkien ja käräjäoikeuden välillä johtuvat?

Ensin tarkastellaan jälkimmäistä tutkimuskysymystä, koska päätutkimuskysymys tarjoaa enemmän tulevaisuuden kannalta relevantteja johtopäätöksiä. Haastatteluista päätellen käräjäoikeuden edustajat ovat täysin tietämättömiä tulkkien kokemasta kohtelusta oikeustulkkaustilanteissa. Mitä ilmeisimmin tulkit haluaisivat lisätä tietoisuuttaan omasta ammattikunnastaan käräjäoikeuden edustajien keskuudessa.

Englannin kielen tulkeista tuntui käräjäoikeuden edustajilla olevan paljon huonoja kokemuksia. Tämä voi toki todella johtua siitä tosiasiasta, että englannin tulkkaus on sattumalta ollut huonoa tai epäonnistunutta. Todennäköisempää kuitenkin on, että ihmisten, eli tässä tapauksessa oikeuslaitoksen edustajien, englannin kielen kuviteltu osaaminen aiheuttaa tämän illuusion. Englantia on usein helppo kontrolloida, koska sitä ymmärtävät muutkin oikeussalissa olijat. Tämä jo todetiinkin tulkkien haastatteluiden osalta. Taas tämän syyn taustalla yhtenä tekijänä voi olla se, että viranomaiset ovat usein hyvin tietämättömiä siitä, että englannin kielen *koulutetulla* tulkilla on takanaan useiden vuosien opiskeluprosessi kielen ja tulkkauksen parissa. Tulkin englannin kielen taitoon ei siis luoteta, koska ei tiedetä, miten hän on sen hankkinut. Kuten aiemmin kerrottiin tulkkien haastatteluista ilmenneen, että kun tulkattava kieli on tuomioistuimen kontrolloitavissa olevaa kieltä eli englantia tai ruotsia, tulkki saatetaan kokea välttämättömäksi pahaksi. Tällöin suhtautuminen tulkin läsnäoloon voi olla jo alkutekijöissään negatiivissävytteinen. Huomion arvoista on myös se, että usein tulkkauskustannukset tulee maksaa valtion varoista, kuten raportin pääluvun kaksi alaluvussa 2.5 tarkasteltiin.

Jos tulkki ei tulkkaa sanasta sanaan niin kuin käräjäoikeus tulkkausasioiden maallikkona odottaa, saattaa tästä syntyä käsitys tulkin epäammattitaidosta. Tosiasiassa kuitenkin juuri ammatillisesti pätevä tulkki tietää, mikä on tulkattavan kannalta oleellista tietoa ja mikä ei, ja tulkkaa sen mukaan joko referoiden tai kaiken sanotun juuri niin kuin se sanottiin. Tässäkään ei välttämättä uskalleta luottaa tulkin ammattitaitoon käyttää sanojen synonyymeja tai karsia tosiasiallisesti epäolennaisia kohtia pois. On ymmärrettävää, että tämä voi tuntua muiden osanottajien mielestä

hurjalta etenkin, kun ei tunne tulkkausalaan riittävästi. Kuten luvussa 3.2 todettiin, syyttäjän lukies-
sa syytettä tulkki voi vain todeta tulkattavalle, että nyt on kyseessä syytteen lukeminen, sillä usein
syytetyille on jo käännetty syyte hänen ymmärtämällään kielellään.

Perusteina sille, miksi sihteerit saattavat suhtautua materiaalin ennakkoon toimittamiseen epäro-
iden, voi olla monia. Tässäkin palataan taas ydinongelmaan – luottamuksen vähäisyyteen, mikä
taas vuorostaan johtuu tiedon puutteesta. Ei välttämättä edes tiedetä, että tulkkia koskee salas-
sapitovelvoite ja hyväksikäyttökielto tai sitten ei uskalleta luottaa siihen, että tulkki niitä noudattaa.
Ei välttämättä tiedetä, mitä näiden rikkomisesta seuraa. Kouluttamattomien tulkkien kohdalla voi
nousta esiin myös kysymys siitä, tietävätkö tulkit sitä aina itsekään kaikessa asian laajuudessa.
On tietenkin hyveenä pidettävä asia, että käräjäoikeudesta ei kuka tahansa saa pyytäneen mitä
tahansa oikeudenkäyntimateriaalia. Tulkille näiden materiaalien toimittaminen on kuitenkin luot-
tamuksellista, mutta vain, mikäli tulkki on itse tietoinen näistä velvollisuuksistaan ja niiden rikko-
misen kriminalisoinnista. On myös oikeuslaitoksen etu, että tulkki saa valmistautua tehtävänsä
huolella. Ennen kaikkea se on henkilöiden oikeusturvan ja -varmuuden takeena.

Syytä sille, miksi nämä tulkkien tuntemukset harvoin tulevat oikeuslaitoksen tietoon on muun
muassa se, ettei tulkilla ole oikeussalissa tulkattaessa missään välissä mahdollista päästä näitä
asioita kertomaan. Jos tulkki sanoisi kesken asian käsittelyn tuomarille, että ”Tähän kontekstiin
sopii tämä synonyymi siitä syystä, että - -” tai että ”Tässä ei taukojakaan saa pitää levätäkseni”,
astuisi hän kokonaan tulkin roolin ulkopuolelle. Hän asettaisi itsensä epäedulliseen asemaan,
eikä häntä välttämättä pyydetä enää tulkkaamaan tuomioistuimeen. Tulkilla harvoin on mah-
dollisuutta oikeuslaitoksen edustajien kanssa jäädä vaihtamaan kommentteja tulkkauksen toimi-
vuudesta tai toimimattomuudesta. Kuten todettu, usein ainoa kosketuspinta tulkin ja oikeuslaitok-
sen välillä on sihteeri, jonka työnkuvaan kuuluu tilata tulkki oikeudenistuntoon ja hoitaa hänen
laskunsa eteenpäin. Näistä syistä oikeuslaitos ei ole myöskään voinut puuttua asiaan, sillä tulkki-
en kokema kohtelu ei ole tullut tietoisuuteen.

Oikeustulkkauksen tarve on ollut suhteellisen vähäistä Suomessa vielä tähän asti, eikä vakavam-
pia ongelmia oikeustulkkauksessa ole onneksi esiintynyt. Tosin ei voida suoraan nähdä, miten
paljon tulkkaus on saattanut vaikuttaa jonkin asian käsittelyyn tai sen lopputulokseen. Etenkin
oikeuslaitoksen osaamattoman kielen kohdalla tulkkauksen oikeellisuuden tai sen puutteen tietää
yksinomaan tulkki, eikä se välttämättä tule koskaan muiden tietoisuuteen. Kuten tulkkien haastat-
teluissa todettiin, tulkki voi hyvin myös näytellä itsevarmaa ja ammattitaitoista. Tarvetta siis pereh-

tyä tulkkeihin ammattiryhmänä ei ole ollut tai sitä ei ole tiedostettu. Siksi tuntemus tulkkeja kohtaan on vähäistä. Oikeuslaitoksen edustajat ovat saaneet hyvin vähän, jos lainkaan, koulutusta tai opastusta koskien tulkkausta, tulkkeja ja heidän läsnäoloaan istunnoissa. Käsitys oikeustulkkauksesta on syntynyt käytännössä. Mitään vaatimusta oma-aloitteisesti ottaa selvää tulkkauksesta ja tulkeista ei ole olemassa.

Oikeuslaitoksen edustajilla on kuitenkin oma käsityksensä tulkeista ja heidän työstään, mutta se ei ole niin hienojakoinen verrattuna todellisuuteen kaikista niistä taidoista, joita tulkin työssä tarvitaan. Koulutetuille tulkeille annetaan hyvin vähän arvoa. Koska tulkkina voi siis ilmoittaa toimivansa kuka tahansa siihen kykenevä – tai kykenemätön henkilö, tämä kouluttamattomien tulkkien amatöörimäinen toimintatapa ja ammattiosaamisen puute on saattanut olla omiaan muovaamaan oikeuslaitoksen edustajien mielikuvaa tulkkien ammattikunnasta. On kuitenkin hyvä huomauttaa, että myös tulkeilla on väriä mielikuvia oikeuslaitoksen henkilökunnasta ja sen toiminnasta. Kuten raportissa todettiin tulkki A:n luulle, että oikeuslaitoksen edustajille on itsestään selvyys, että tulkkia koskee salassapitovelvoite sekä hyväksikäyttökielto ja siksi sen esille tuominen esimerkiksi oikeudenkäynnin aluksi on turhaa itsensä jalustalle nostamista. Tietämättömyyttä esiintyy siis osapuolten molemmin puolin.

Seuraavaksi pohditaan päätutkimuskysymystä eli sitä, miten tulkkien ja käräjäoikeuksien välistä yhteistyötä voitaisiin parantaa. Onnistuneeseen oikeustulkkauksen yhtälöön tarvitaan muitakin tekijöitä kuin tulkin ammattitaitoa. Yksi merkittävimmistä muuttujista on oikeuslaitoksen ja tulkin välinen yhteistyö. Menestyksenkäs oikeustulkkaus on enemmän kuin tekijöidensä summa. Jos jonkin tahon yhteistyökyky ja panos puuttuu, yhtälön arvo luonnollisesti laskee lineaarisesti alaspäin. Tietämättömyyttä saataisiin kitkettyä pois, jos oikeuslaitos olisi tietoinen siitä, mitkä tekijät ovat avainasemassa tulkkauksen oikeellisuuden ja onnistumisen kannalta.

Haastatteluissa käräjätuomari A pohti, että voisivatko käräjäoikeus ja tulkit pitää yhteisiä tapahtumia. Myös tulkinvälitystoimisto voisi sijaita oikeuslaitoksen läheisyydessä, ellei jopa samassa rakennuksessa suurissa tuomioistuimissa. Esimerkiksi tulkkien pitämillä luennoilla oikeuslaitoksen edustajille tietoa tulkeista voitaisiin lisätä nopeastikin. Lisäksi tulkit voisivat käydä luennoimassa oppilaitoksissa tulkin kanssa työskentelystä oikeusalan opiskelijoille. Kuten todettiin, myös tulkkausdirektiivissä ilmenee tämä velvoite viranomaistahojen koulutuksesta vastaavien tahojen kiinnittää huomiota tulkin välityksellä tapahtuvaan viestintään. Tietoisuutta tulkkien käytöstä asian käsittelyssä tulee tosiasiallisesti lisätä tai ainakin panostaa tällaiseen toimintaan. Lisäksi tulkille

pitäisi varata jokin tilaisuus vaihtaa ajatuksia puheenjohtajan tai sihteerin kanssa siitä, miten tulkkaus sujui ja jos ei sujunut, niin mitkä tekijät vaikuttivat siihen. Tämä pitäisi pystyä toteuttamaan neutraalisti ilman, että tulkin täytyy pelätä sanomisiaan sen varjossa, ettei häntä enää tilata tulkkaamaan oikeudenkäyntiin. Toisaalta myös kärjäoikeudelle tulisi varata sama mahdollisuus rakentavan palautteen antamiseen. Lainaten Tenhonen-Lightfootia, tulkin ja oikeuslaitoksen välille voitaisiin tehdä kirjallinen sopimus tulkkia tilattaessa. Siinä voitaisiin mainita esimerkiksi tulkkia koskevat salassapitovelvoitteet ja sanktiot niiden rikkomisesta. Myös Tenhonen-Lightfootin ehdotus tulkkien oikeudesta ALPA:n pääsyyn on mielestäni perusteltu. Tällöin myöskään sihteeri ei joutu toimittamaan oikeudenkäyntimateriaalia ennakoon, eikä tulkin oikeus niiden saantiin ole kiinni sihteeristä.

Oikeuslaitoksella ei käytännössä ole työvälineitä päästä katsomaan tulkin koulutustaustaa tai muuta kompetenssia, eikä tulkin mahdollinen ammattipätevyyden hankkiminen siksi ehkä vaikuta sihteerien kohdalla tulkkien valintakriteereihin. Tällainen mahdollisuus voisi olla minusta aiheellista. Jos tulkkeja tilattaisiin vain oikeustulkkilistalta, tiedettäisiin ainakin varmasti, miten tulkki on tietotaitonsa hankkinut. Oikeustulkkilistalta löytyneet tulkit ovat lisäksi antaneet vakuutuksen, missä he sitoutuvat noudattamaan oikeustulkin ammattieettisiä sääntöjä. Toisaalta tämä saattaisi johtaa siihen, ettei kouluttamattomia tulkkilistalta löytymättömiä oikeustulkkeja käytetä enää, vaikka he olisivat kuinka ammattitaitoisia tai tulkanneet oikeuslaitoksessa kymmenen vuotta.

Lopuksi tuon vielä esille, että simultaanikopeilla oikeustulkkauksen tasoa saataisiin nostettua. Näin oikeuslaitoskin voisi luottaa tulkin ammattitaitoon paremmin. Lisäksi, jos tulkki olisi simultaanikopissa eli ei fyysisesti tulkattavan suorassa läheisyydessä, tulkattavakaan ei välttämättä yrittäisi turvautua tulkkiin oikeudenkäyntiavustajan puuttuessa. Tulkki kuulisi paremmin, ja tulkattava ymmärtäisi paremmin. Viesti välittyisi kokonaisuudessaan paremmin.

Tiivistäen ratkaisuna tutkimuskysymykseen tulkkien ja oikeuslaitoksen välisen yhteistyön parantamiseen on informaation lisääminen osapuolten keskuudessa, ja sitä kautta luottamuksen kasvu. Nimenomaan tästä luottamuksen ja tiedon puutteesta johtuvat tulkkeja kohtaan olemassa olevat ennakkoluulot ja -oletamat. Tietoisuutta voitaisiin lisätä kiinnittämällä huomiota oikeuslaitoksen työntekijöiden koulutukseen opiskeluvaiheessa tai jo työelämässä oleville esimerkiksi tulkkien pitämillä luennoilla tuomioistuimissa. Yhteisiä tapahtumia voitaisiin myös pitää aiheellisina.

6 POHDINTA

Mielestäni on harmillista, ettei tulkkien ja erityisesti oikeustulkkien ammattikuntaa arvosteta. Tulkillla on, tai parhaassa tapauksessa on, yliopistotasoinen koulutus ja siihen lisäksi mahdollisesti erikoistumis- tai lisäopintoja, kuten konferenssitulkausta, auktorisoidun kääntäjän oikeus ja tulevaisuudessa myös oikeustulkin erikoisammattitutkinto. Silti tälle hyvin korkeasti koulutetulle ammattikunnalle annetaan lähes saman verran arvostusta ja palkkaa valtion varoista kustannettuna kuin itseoppineille tulkeille, joiden ammattitaito voi olla kyseenalaista. Käräjäsihteerit eivät tiedostaneet kouluttamattoman tulkin käytössä ristiriitaisuutta, eikä koulutukselle osata antaa painoarvoa tulkkia valittaessa. Tähän voi liittyä ongelmallisuutta. Toki kouluttamaton tulkki voi olla hyväkin ja kielitaitoinen, mutta ainakaan hänellä ei ole koulutusta liittyen tulkkien rooliin, ammattietikaan tai muuhun heitä koskevaan sääntelyyn, kuten vaitiolovelvollisuuteen tai hyväksikäyttökieltoon. Kouluttamaton tulkki ei välttämättä näe ollenkaan ongelmaa siinä, että tulkkaisi tuttuaan tai hän ei välttämättä tiedosta, että on hänen toimenkuvansa mukaista ilmaista jääviytensä asiaan. Hän saattaa helpommin astua ulos tulkin roolista, poistaa siitä jotain tai ottaa siihen jotain lisää. Hän ei välttämättä ymmärrä, miten vakavan asian äärellä ollaan, kun puhutaan jonkun henkilön oikeuden tapahtumisesta tuomioistuimessa.

Aiemmin tarkasteltiin sitä, että oikeuslaitoksella on tietovajaus siitä, että tulkit ovat yleensä korkeasti koulutettuja. Tästä siis johtuu se, ettei tulkkeja osata arvostaa. Itse tiedostan, etten hallitse mitään kieltä yhtä hyvin kuin tulkit, jotka ovat opiskelleet kieltä ja tulkkausta vuosia, jopa vuosikymmeniä. Ei tulkkikaan oletta ymmärtävänsä oikeudellisista kysymyksistä paremmin kuin tuomari tai puutu tämän työhön ja ratkaisuihin. On paradoksaalista, että tulkin työ nähdään negatiivisessa valossa, vaikka useinhan tulkki voi olla oikeussalin tärkein henkilö viestinnän kannalta. Ilman häntä oikeuden istunto ei menisi eteenpäin. Hän on avainasemassa siihen, että jonkun henkilön kohdalla oikeus toteutuu ja että hänen asiansa ylipäättään pääsee oikeuden käsiteltäväksi. Etenkin tulevaisuudessa tulkkauksen tarpeen kasvaessa tähän yhteistyön ja -ymmärryksen kuiluun on tultava jokin yhdistävä silta, joka estää henkilöiden oikeusturvaa katoamasta kuilun uumeniin. Lisäksi huomioni kiinnittyi siihen, että Hansel Oy:n mukaiseen tulkkaustoimistojen kilpailutukseen on hinnalle annettu 40 % painoarvo ja laadulle vain 60 %. Minusta tämä ei ole tukemassa tulkkauksen riittävää laatua ja sitä kautta oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä, vaikkakin tulkkauskustannuksissa tulisi päästä mahdollisimman vähällä.

Opinnäytetyötä kirjoittaessani pohdin usein myös tulkin ammattia ja etiikkaa yleisellä tasolla. Hänellä on valtava vastuu viestin välittäjänä. Tulkkeen on mentävä oikein juuri sillä hetkellä, koska samaa vuorovaikutustilannetta on vaikeaa, ellei mahdotonta saada uusintana. Tulkin on samanaikaisesti tulkatessaan tehtävä ratkaisuja esimerkiksi sen suhteen, mikä on asianosaisen kannalta oleellista tietoa ja mikä ei tai mitä sanaa käyttää missäkin asiayhteydessä, sillä kaikki synonyymit eivät sopeudu joka kontekstiin. Samalla tulisi jollain tapaa pyrkiä myös välittämään itse puhujan tunnetila. Tulkki joutuu käyttämään kykyjään ääri rajoilla yrittäessään kuunnella hiljaa ja epäselvästi puhuvan puhetta ja sitten tulkata se mahdollisimman selkeästi, ymmärrettävästi ja kovalla äänellä muille. Hänen pitäisi pyrkiä pysymään näkymättömänä ja huomaamattomana, vaikka hän voi olla koko tilanteen korvaamattomin henkilö. Koska hänen virheensä ovat läpinäkyviä kaikille oikeussalissa oleville, tulkki on esteettömästi kaikkien osapuolten arvosteltavissa. Jos hän tarvitsee apua tai yrittää inhimilliseen ja ammattieettiseen tapaan korjata virheensä, on tämä kaikkien havaittavissa.

Tulkin viestillä voi olla valtava merkitys ihmisten elämään tulevaisuudessa, tulkkasipa tulkki sitten lääkärin ja potilaan välistä puhetta päätettäessä hoidosta tai törkeällä rikoksella loukatun asianomistajan eli uhrin oikeudenkäyntiä, puhumattakaan syyttömänä tuomituista. Ei ole yhdentekevää, miten viesti vastaavissa tilanteissa välitetään. Näin vastuullisesta työstä kuuluu saada myös arvostusta, ja tähän tehtävään valitulla tulisi aina olla alansa riittävän pätevä koulutus. Lisäksi koska tulkit työskentelevät yksin ja usein freelancereina, voi työkavereita olla vähän, jos lainkaan. Vaitiolovelvollisuus estää tulkkia purkamasta ulospäin työstä aiheutunutta väsymystä.

Haastatteluista ilmeten kaikki osapuolet olivat sitä mieltä, että tulkkauksella voi hyvinkin olla suoraa vaikutusta henkilön oikeusturvaan. Herää kysymys, että toteutuvatko tuomioistuimen kieltä ymmärtämättömän henkilön perusoikeudet oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille yhtäläisesti niiden kanssa, jotka jakavat tuomioistuimen kanssa yhteisen kielen. Onko tulkkaminen henkilön vain riittävästi ymmärtämälle kielelle oikeudenmukaista? ”Riittävän ymmärrettävä” on avoin käsite ja riippuvainen henkilöiden omasta tulkinnasta. Kysymyksessä on ennen kaikkea myös oikeuslaitoksen oma intressi – prosessuaalisen oikeudenkäynnin perustavanlaatuinen vaatimus oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Tarkasteltaessa opinnäytetyötä varten tehtyjen haastatteluiden luotettavuutta ja yleistettävyyttä on hyvä palauttaa mieliin, että laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoitus tavoitella tilastollista yleistettävyyttä. Laadullinen tutkimus keskittyy enemmän ymmärtämään haastateltavia henkilöitä.

Haastatteluissa ilmi tulleet asiat edustavat vain muutamien henkilöiden ajatuksia oikeustulkauksesta ja oikeustulkeista. Lisäksi haastateltavien henkilöiden määrä on suhteellisen vähäinen, joten absoluuttinen yleistettävyyks ei välttämättä tule kysymykseen. Tulokset kuitenkin nostavat esiin sen, että ainakin haastateltavat henkilöt tietävät hyvin vähän oikeustulkauksesta, mikä on kirjoittajan mielestä ongelmallista. Lisäksi haastatteluiden tulokset ovat myös riippuvaisia itse haastattelijasta. Haastatteluista voitaisiin mainita vielä se, että vaikka ne on suoritettu ennen opinnäytetyöraportin teoriapohjan kirjoittamista, mielestäni ne vastaavat hyvin tutkimusongelmiin. Aikataulusyistä haastattelut olisivat jääneet kokonaan tekemättä, jos niitä ei olisi tehty niin varhaisessa vaiheessa. Mielestäni on enemmän merkittävää, että pystyin valitsemaan haastatteluihin tuttuja ihmisiä, keiden ajatuksia aiheesta tiesin jo etukäteen. Halusin myös ehdottomasti päästä haastattelemaan haastateltavia henkilökohtaisesti. Näin tarkastellen haastatteluiden suorittaminen epätavallisessa järjestyksessä on perusteltua ja hedelmällisempää opinnäytetyölle kuin niiden tekemättä jättäminen.

Lopuksi tarkastellaan opinnäytetyön onnistuneisuutta tai epäonnistuneisuutta sekä kirjoittajan tuntemuksia prosessin eri vaiheissa. Viimeisessä kappaleessa annetaan jatkotutkimusaiheita. Puhuttaessa raportin validiteetista, oma näkemykseni on vahvasti, että opinnäytetyö vastaa sitä, mitä sillä haluttiinkin tutkia ja selvittää. Haastatteluilla saavutettiin vastaus haluttuihin kysymyksiin, ja johtopäätöksissä saavutettiin vastaus opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Aihe on toki muovautunut, rajautunut, tarkentunut ja toisaalta myös supistunut kirjoittamisprosessin eri vaiheissa. Myös raportin rakenteeseen on tehty kokonaisuuden kannalta yhdenmukaisempia ratkaisuja. Kokonaisuudessaan raportti kuitenkin käsittelee laajalti niitä aiheita, mitkä ovat tälle opinnäytetyölle relevantteja.

Koin itse opinnäytetyön tekemisen varsin mutkattomaksi. Kun aiheen valitsee itselle tärkeistä arvoista, joka jaksaa kiinnostaa sekä herättää itsessä tunteita, ei työn tekemisen pitäisi olla kovinkaan tuskallista. Olin aloittanut aiheen kysyttelyn hyvissä ajoin jo työharjoittelussa ollessani Espoon käräjäoikeudessa sekä sain näkökulmia ja ideoita raporttia varten Tenhonen-Lightfootilta. Myös ennen raportin kirjoittamista suoritettavat haastattelut virittivät aiheeseen. Tarve päästä purkamaan haastattelut raporttiin olikin yksi tekijä siinä, miksi innostusta jaksoi riittää myös teoriaperustan läpikäynnin jälkeen. Teoriaosuus muovautuikin verrattain hyvin nopeasti. Eniten aikaa meni raportin kirjoittamisessa johtopäätöksiin, joissa päänvaivaa aiheutti tekstin toiston ja referoinnin pelkääminen sekä se, miten tulokset saadaan esitettyä uskottavasti lukijalle. Varoin myös liiallista kärjistämistä. Omien ajatusten selkeyttäminen konkreettisesti paperille niin, että väärinkä-

sityksiä syntyisi mahdollisimman vähän, on haastavaa. Etenkin, kun tulkitsee jonkun toisen sanomaa, pyrkii siihen, ettei virheanalyysijä synny. Varmuutta tähän toi kuitenkin se, etteivät haastateltavat halunneet korjailla haastatteluiden raportointia, vaan luottivat kirjoittajaan. Tekstissä esiintyvät lähdeviitaukset toivat myös jonkin verran tyhjäkäyntiä ja ylimääräistä työtä, minkä itse kokee turhaksi tarkkuuden säätämiseksi, vaikka toisen henkilön sanoma tai kirjoittama asia nauttiikin tekijänoikeutta. Kokonaisuudessaan koin opinnäytetyön tekemisen hyvinkin mielekkääksi ja ryhtyisin siihen milloin tahansa uudelleen.

Jatkotutkimusaiheita tälle opinnäytetyölle voisivat olla esimerkiksi henkilön oikeus asiakirjojen kääntämiseen omalle kielelleen sekä perehtyminen kääntäjiin, mitkä jäivät tämän opinnäytetyön intressien ulkopuolelle tai oikeustulkkauksen tarkastelu muissa maissa kuin Suomessa. Voitaisiin myös tarkastella oikeutta tulkkaukseen sekä kääntämiseen ja käännöksiin oikeussalin ulkopuolissa tilanteissa, kuten esitutkinnassa tai päämiehen ja avustajan välillä ennen tai jälkeen oikeuden istunnon. Tässä voitaisiin pohtia erityisesti sitä, millä perustein tulkki näissä tilanteissa valitaan. Voitaisiin perehtyä myös perusteellisemmin asioimistulkkaukseen. Tutkimus voisi sisältää jonkinlaisen ehdotuksen siitä, miten oikeuslaitoksen edustajien koulutukseen voitaisiin lisätä tietoisuutta tulkkien käytöstä oikeudessa. Jos se suoritettaisiin luennoilla, mitä luennot pitäisivät sisällään, paljonko tuntimääräisesti sitä olisi ja kuka niitä pitäisi. Erityisen mielenkiintoista olisi tulevaisuudessa saada tietoa siitä, miten oikeustulkkien erikoisammattitutkinto on tosiasiallisesti vaikuttanut oikeustulkkauksen tilanteeseen Suomessa.

LÄHTEET

Asiantuntijaryhmä, 2008. Oikeustulkkauksen selvityshanke. Asiantuntijaryhmän raportti. Viitattu 29.10.2015, <http://sktl-fi-bin.directo.fi/@Bin/fdb181a4332a4bc199b3a2f2f72e3c12/1446114784/application/pdf/35804/Oikeustulkkausraportti.pdf>.

Diak, 2015. Asioimistulkkauksen koulutus. Viitattu 13.9.2015.
<http://www.diak.fi/hakijalle/Hakeminen%20koulutuksiin/Koulutusohjelmat/Puhuttujen%20kielten%20tulkkauksen%20ko/Sivut/default.aspx>.

Eduskunnan vastaus EV 59/2015 vp. Viitattu 11.2.2016,
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/eduskunnanvastaus/Documents/EV_59+2015.pdf.

Ervo, L. 2005. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti. Helsinki: WSOY.

Esitutkintalaki 22.7.2011/805.

Euroopan ihmisoikeussopimus 4.5.1990/438 SopS 18/1990.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä, 22.10.2010, L 280.

Hallintolain käyttölaki 26.7.1996/586.

Hallintolaki 6.6.2003/434.

Hallituksen esitys eduskunnalle hallintolaiksi ja laiksi hallintolainkäyttölain muuttamisesta. HE 72/2002 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle kielilaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi. HE 92/2002 vp.
Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hallintolainkäytöstä ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi. HE 217/1995 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeustulkinkirekisteristä. HE 39/2015 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta. HE 63/2013 vp.

Hietanen, K. 2001. Alussa oli käänös. Teoksessa R. Oittinen. & P. Mäkinen (toim.). Tampere: Tampere University Press, 277–295.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Isolahti, N. 2008. Tulkki oikeussaliviestinnän monitaiturina. MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu (2) 2008. Viitattu 29.10.2015, <http://www.sktl.fi/@Bin/41017/Isolahti.pdf>.

Jänis, M. 2001. Alussa oli käänös. Teoksessa R. Oittinen. & P. Mäkinen (toim.). Tampere: Tampere University Press, 67–80.

Kielilaki 6.6.2003/423.

Kinnunen, T. & Vik-Tuovinen, G. 2011. Oikeustulkin työ – yhteistyön etiikkaa. Käännösteoria, ammattikielet ja monikielisyys. VAKKI:n julkaisut, N:o 38. Viitattu 29.10.2015, http://www.vakki.net/publications/2011/VAKKI2011_Kinnunen&Vik-Tuovinen.pdf.

Kirjallinen kysymys 1058/2013 vp, Anne Louhelainen/ps. Viitattu 28.10.2015, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/kk_1058+2013.pdf.

Käräjätuomari A, 2015. Espoon käräjäoikeus. Haastattelu 24.9.2015, tekijän hallussa.

Laki auktorisoiduista kääntäjistä 7.12.2007/1231.

Laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta 6.6.2003/424.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689.

Laki tuomareiden nimittämisestä 25.2.2000/205.

Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621.

Leinonen, S. 2001. Alussa oli käänös. Teoksessa R. Oittinen. & P. Mäkinen (toim.). Tampere: Tampere University Press, 294–304.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4.

Oikeusapulaki 5.4.2002/257.

Oikeusministeriö. Pohjoismainen kieli- ja tiedotuskeskus. 1992. Pohjoismainen kielisopimus: Kun tarvitaan tulkki. Helsinki: Oikeusministeriö.

Oikeusministeriö 2013. Sähköisen asioinnin kehittäminen oikeuslaitoksessa. Viitattu 9.12.2015, <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/valmisteilla/kehittamishankkeita/sahkoisenasioinninkehittaminen/oikeuslaitoksessa.html>.

Oikeusministeriö 2015. Lausunto, erityisasiantuntija Mikael Koillinen. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeustulkintakirjasta (HE 39/2015 vp). Viitattu 1.12.2015, <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2015-AK-23525.pdf>.

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 74:2012: Tulkkausdirektiivin täytäntöönpano. Viitattu 27.10.2015, http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1370263344212/Files/OMML_74_2012_Tulkkausdirektiivin_taytantonp_90s.pdf.

Ojanen, S. & Saresvuo, J. 1988. Tulkin käsikirja. Helsinki: Gaudeamus.

Opetushallitus. 2006. Näyttötutkinnon perusteet. Asioimistulkin ammattitutkinto 2006. Viitattu 2.11.2015, http://www.oph.fi/download/110919_asioimistulki_ammattitutkinto.pdf.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto. Oikeustulkkiin rekisterin perustamista selvittävän työryhmän muistio. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:22. Viitattu 12.10.2015,
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr22.pdf?lang=fi>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön vastine sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi oikeustulkkierekisteristä HE 39/2015 vp annettuihin asiantuntijalausuntoihin. Viitattu 1.12.2015,
<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2015-AK-26266.pdf>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016. Oikeustulkkierekisteri. Viitattu 11.2.2016,
http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/oikeustulkit/index.html?lang=fi.

Pohjoismaainen kielisopimus 1.3.1987, SopS 11/1987.

Puronen, P. 2010. Oikeusturva, verotus ja viranomaiskäytännöt. Helsinki: WSOYpro Oy.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Saamen kielilaki 1086/2003.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Sihteeri A, 2015. Espoon käräjäoikeus. Haastattelu 25.9.2015, tekijän hallussa.

Sihteeri B, 2015. Espoon käräjäoikeus. Haastattelu 28.9.2015, tekijän hallussa.

Suomen Asianajajaliitto 2012. Arkisto tiedotteille ja lausunnoille 2012. Lausunto oikeustulkin erikoisammattitutkinnosta. Diaarinumero 41/2012. Viitattu 28.10.2015,
http://www.asianajajaliitto.fi/viestinta/tiedotteita_ja_lausuntoja/2012/lausunto_oikeustulkin_erikoisammattitutkinnosta.5491.news.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2001. Oikeustulkkausohjeet 3/2001. Viitattu 28.10.2015, http://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkaus/tyokalupakki-ammattilaiselle-ja-/oikeustulkkausohjeet/.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2015a. Liitto. Viitattu 30.10.2015, <http://www.sktl.fi/liitto/>.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2015b. SKTL:n toiminta. Viitattu 30.10.2015, <http://www.sktl.fi/liitto/sktl-n-toiminta/>.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2015c. Lausunto hallituksen esityksestä oikeustulkkiprekisteriksi. Viitattu 1.12.2015, <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2015-AK-22770.pdf>.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 1994. Tulkin ammattisäännöstö 3/1994. Viitattu 28.10.2015, <http://www.sktl.fi/@Bin/33666/tulkin+ammattis%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6st%C3%B6.pdf>.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

SuomiSanakirja 2015. Sivistyssanakirja: tulkki. Viitattu 24.11.2015, <http://www.suomisanakirja.fi/tulkki>.

Takk 2011. Oikeustulkin erikoisammattitutkinto. Viitattu 12.9.2015, http://www.takk.fi/koulutus/koulutukset/oikeustulkin_erikoisammattitutkinto.html.

Tenhonen-Lightfoot, E. 2015. Haastattelu 13.10.2015. Tekijän hallussa.

Teva, T. 2001. Alussa oli käänös. Teoksessa R. Oittinen. & P. Mäkinen (toim.). Tampere: Tampere University Press, 23–34.

Tilastokeskus 2014a. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. Viitattu 4.11.2015, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/048_vaerak_tau_203.px/table/tableViewLayout1/?rxid=12e355b2-1d1d-4be4-b45f-199a37b012c9.

Tilastokeskus 2015b. Katsaus tuomittujen taustoihin 2014. Viitattu 4.11.2015, http://www.stat.fi/til/syyttr/2014/syyttr_2014_2015-09-30_kat_001_fi.html.

Tilastokeskus 2014. Ulkomaalaistaustainen väestö 2013. Viitattu 13.10.2015,
http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yvrm_ulsi_201300_2014_12286_net.pdf.

Tulkki A, 2015. Haastattelu 30.9.2015. Tekijän hallussa.

Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301.

Valiokunnan mietintö SiVM 7/2015 vp. Viitattu 1.12.2015,
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/mietinto/Documents/SiVM_7+2015.pdf.

Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä 13.12.2007/1232.

TAUSTA

1. Kauanko olet työskennellyt käräjäoikeudessa ja onko virkanimikkeesi aina ollut käräjäsihteeri?
Oletko tilannut tulkkeja siviiliasioiden käsittelyihin?

TULKIN TILAUS

2. Millaista on yhteistyö tulkkien kanssa ennen oikeuden istuntoa?
3. Mitä materiaalia toimitat tulkille ennen istuntoa? Miksi?
- Mikä merkitys materiaalin toimittamisella ennakoon on?
4. Kenen tehtävä on tarkistaa, onko tulkki jäävitön tehtäväänsä
5. Miten tulkin rekrytointi tapahtuu - käytätkö mieluummin tulkkitoimistoa vai tilaatko tulkin suoraan henkilökohtaisesti?
- Jos tilaat tulkit toimistosta, niin tilaatko kunnallisesta asioimistulkikeskuksesta vai yksityisen sektorin yrityksestä?
- Jos tilaat tulkin suoraan henkilökohtaisesti käyttämättä tulkkaustoimistoja, millä perusteella valitset tulkin?
6. Mitä ajattelet siitä, että tulkin koulutustiedot olisivat näkyvillä jo tulkkia tilattaessa?

TULKIN KOMPETENSSI

7. Mistä tunnistaa hyvän tulkin ja tulkkauksen?
8. Entä huonon?
9. Kumpaa tulkkia käyttäisit mieluummin - koulutettua vai itseoppinutta, joka puhuu äidinkielenään tulkattavaa kieltä? Miksi?
10. Kenen vastuulla tulkkauksen toimimattomuus tai huonous on?
11. Millaisia odotuksia sinulla on tulkkaukselle?

12. Onko tulkkien eettinen ammattisäännöstö tai tulkkeja kohtaan oleva lainsäädäntö sinulle tuttu? Jos on, mitä tiedät siitä?

13. Mitä tiedät tulkkien eri koulutustaustoista?

TULKKITOIMISTOT

14. Millaisin kriteerein käännös-/tulkkaustoimistot valitsevat tulkkeja omille rekrytointi-listoilleen?

15. Mitä mieltä olet tulkkitoimistojen kilpailuttamisesta?

LOPUKSI

16. Onko tulkkauksella vaikutuksia asiakkaan oikeusturvaan ja oikeusvarmuuteen?

17. Miten tulkkien ja sihteerien yhteistyötä voisi parantaa? Mitä vaikutuksia sillä olisi?

18. Mitä tietoa haluaisit saada lisää tulkkien käytöstä yleisesti ja erityisesti oikeudessa?

TAUSTA

1. Kauanko olet ollut käräjätuomarina siviilipuolella? Oletko käyttänyt paljon tulkkeja?

TULKIN TILAUS JA TULKKAUS ISTUNNOSSA

2. Osallistutko tulkin tilaamiseen/valintaan millään tavalla?

3. Huolehditko tulkin tauoista samalla tavalla kuin esimerkiksi sihteerin, vai onko se sinun vastuulasi ylipäättään?

TULKIN KOMPETENSSI

4. Mistä tunnistaa hyvän tulkin? Entä huonon?

5. Mikä lisää luottamusta tulkkia kohtaan?

6. Mikä vähentää sitä?

7. Onko tulkkauksella vaikutuksia asiakkaan oikeusturvaan ja oikeusvarmuuteen? Jos, niin mitä?

8. Millaisia odotuksia sinulla on tulkille?

LOPUKSI

9. Miten mielestäsi oikeustulkkauksen tasoa voitaisiin parantaa?

10. Miten mielestäsi oikeuslaitoksen ja tulkkien välistä yhteistyötä voisi parantaa?

TAUSTA

1. Kerrotko omasta taustastasi. Mikä olet koulutukseltasi, ammatiltasi, jne. ja mitä kieliä tulkkaat.

TULKIN REKRYTOINTI ISTUNTOON

2. Mitä materiaalia sinulle toimitetaan yleensä ennen istuntoa? Toivoisitko jotain muuta, mitä?
3. Miten materiaalin toimittaminen etukäteen vaikuttaa tulkkauksilanteeseen?

TULKIN KOMPETENSSI

4. Mistä erottaa koulutetun ja kouluttamattoman tulkin?
5. Mitä mieltä olet oikeustulkkiin erikoisammattitutkinnosta?

TULKKIIN KOHDISTUVAT ODOTUKSET

6. Mitä haasteita koet tulkatessasi oikeuslaitoksessa?
7. Millaisia odotuksia koet kohdistuvasi itseesi tulkatessasi oikeuslaitoksessa?
8. Miten koet, että sinua kohdellaan, kun tulet tulkkamaan tuomioistuimeen? Onko kohtelu erilaista, kuin muissa tulkkauksilanteissa?

LOPUKSI

9. Miten mielestäsi oikeustulkin asemaa/kohtelua voitaisiin parantaa?
10. Miten oikeuslaitos voisi parantaa tulkin ja sihteerin välistä yhteistyötä? Mikä vaikutus yhteistyön lisäämisellä olisi?